

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов та літератур Близького та Середнього Сходу

**Функціонування прецедентних феноменів у сучасному перськомовному
телемедійному просторі**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II курсу магістратури,
галузь знань 03 — Гуманітарні науки
освітньої програми «Східна філологія, західноєвропейська мова та
переклад: перська мова і література»
спеціальності 035 Філологія
(035.067 східні мови та літератури
(переклад включно), перша – перська)
АЗІЗ ДЖАН Марії Надімівни
Науковий керівник:
д. філол. н., доц. **Олена МАЗЕПОВА**
Рецензент:
к.філол.н., асист. **Ірина ЛЕВЧИН**

«Допущено до захисту»

Протокол засідання
кафедри мов і літератур Близького та Середнього Сходу
протокол №11 від «17» травня 2023 року

завідувач кафедри (підпис)
д. філол. н., доц. **Олена МАЗЕПОВА**

КИЇВ

2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У МОВОЗНАВСТІ	8
1.1 Лінгвокультурологія як розділ мовознавчої науки, що досліджує прецедентні феномени.....	8
1.2 Загальна характеристика феномену прецедентності у мовознавчих студіях	10
1.3 Основні підходи до класифікації ПФ	14
Висновки до першого розділу	20
РОЗДІЛ 2. ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ У ПЕРСЬКОМУ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ	22
2.1 Поняття “estelāh” («вислів») як сукупність термінів, наближених до поняття прецедентних феноменів	22
2.1.1 Поняття “kenāye” («натяк») у дослідженнях іранських вчених. 25	
2.1.2 Поняття “talmih” («відсилка»), що містить у собі натяк на прецедентність.....	28
2.1.3 Поняття “este’āre” («метафора») у перській мові	30
2.1.4 Поняття “zarb al masal” («прислів’я»).....	31
2.2 Вислови, ґрунтовані на ПФ, у сучасному перськомовному телемедійному просторі	33
2.2.1 Функція висловів, що містять прецедентність.....	34
2.2.2 Вживання висловів, ґрунтованих на прецедентних феноменах, у перському телемедійному середовищі	38
Висновки до 2 розділу	40

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСЛОВІВ, ҐРУНТОВАНИХ НА ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНАХ, У СУЧАСНОМУ ПЕРСЬКОМОВНОМУ ТЕЛЕМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ⁴²

3.1 Класифікація ПФ сучасного перськомовного телемедійного простору за формою вербалізації.....	43
3.1.1 Прецедентні імена	44
3.1.2 Прецедентні ситуації.....	50
3.1.3 Прецедентні висловлювання	53
3.1.4 Прецедентні тексти.....	56
3.2. Класифікація ПФ сучасного перськомовного телемедійного простору за рівнем прецедентності.....	59
3.2.1 Вислови з універсально ПФ	61
3.2.2 Вислови з національно ПФ	62
Висновки до 3 розділу.....	66
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ.....	83
Додаток 1. Вислови, що містять ПП.....	83
Додаток 2. Вислови, що містять ПВ	86
Додаток 3. Вислови, що містять ПС	88
Додаток 4. Вислови, що містять ПТ.....	89
Додаток 5. Розподіл за видами ПФ	90
Додаток 6. ПП у висловах за походженням.....	90
Додаток 7. Перські термінопозначення у співвідношені з висловами, що місясть ПФ	91

ВСТУП

На сьогодні взаємодія мови та культури постає однією із головних проблем у дослідженнях українських та закордонних лінгвістів. Сьогодні глобалізація та взаємний вплив різних мовних культур одна на одну актуалізує необхідність розуміння особливостей національно-культурної специфіки мовної свідомості.

Усім нам відомо, що кожна мова формується протягом дуже довгого періоду часу, століттями та під впливом різноманітних факторів. Стається так, що й після формування вона все ще продовжує розвиватися. Це природно, оскільки сучасне суспільство теж не стоїть на місці. Мова змінюється у ході розвитку суспільства та набуває нових особливостей, розширюючи сфери свого використання.

Виникнення в мові нових форм тісно пов'язане з історично нерозривною єдністю засвоєння досягнень попередніх поколінь. Кожен значущий текст та висловлювання функціонують у системі мови, мають свою історію та беруть свій початок з того моменту, як були використані певною особою в певний період. Текст, висловлювання, що на певному етапі свого існування стали відомими, загальноживаними та актуальними, тобто набули значущості у певному соціумі, в лінгвістичній науці отримали особливий статус, що призвело до появи такого термінологічного позначення, як *прецедентні феномени* (далі - ПФ) [3]. Прецедентизми виконують частково стереотипну функцію і частково можуть слугувати для ідентифікації певної національності.

ПФ, за О. О. Селівановою, є актуальним компонентом знань, розуміння та зміст якого добре відомі всім представникам лінгвокультурної спільноти [65, с. 36-39]. ПФ розглядаються у двох аспектах: когнітивному та комунікативно-прагматичному. Комунікативно-прагматичний підхід зосереджується на аналізі

функціонування ПФ у мовленні носіїв, а когнітивний – на здатності комунікантів сприймати та інтерпретувати ПФ у процесі спілкування [66].

Значний внесок у дослідження взаємозв'язку мови та культури зробили такі українські дослідники, як І. О. Голубовська [10], О. О. Селіванова [65;66], А. П. Загнітко [17], О.В. Мазепова, [40, с. 186–210] та ін. З-поміж праць перською мовою, присвячених питанням взаємозв'язку між мовою та культурою, яскраво вирізняються праці іранського науковця Ф. Шаріфіяна [83]. У науковий обіг поняття ПФ було введено В. Красних [34].

Актуальність даної роботи зумовлена необхідністю вивчення ролі ПФ на теренах перськомовного простору задля пришвидшення інтеграції осіб, що вивчають перську мову, до відповідної лінгвокультури.

Метою роботи є визначення особливостей функціонування ПФ у сучасному перськомовному телемедійному просторі.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі **завдання**:

- 1) розкрити зміст поняття ПФ;
- 2) дослідити, які поняття в перськомовному науковому просторі відповідають розглядуваному нами поняттю ПФ;
- 3) з'ясувати особливості реалізації прецедентності у сучасному перськомовному телемедійному просторі;
- 4) проаналізувати специфіку функціонування ПФ у межах висловів, що базуються на них;
- 5) класифікувати вислови, ґрунтовані на ПФ за формою вербалізації та за рівнем прецедентності;
- 6) зіставити обрані вислови з поняттями перськомовного наукового простору, що відповідають поняттю ПФ.

Об'єктом дослідження є ПФ, актуалізовані в сучасному перськомовному телемедійному просторі.

Предметом дослідження є структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості перських виразів, що ґрунтовані на ПФ.

Методи дослідження:

1. Індуктивний метод. Використання даного методу було застосоване для аналізу окремих висловів, ґрунтованих на ПФ, та дало можливість отримати загальний висновок про їхнє функціонування у перськомовному телемедійному просторі.

2. Теоретичний аналіз було використано для висвітлення поняття прецедентності у лінгвістиці.

3. Теоретичний синтез у даній роботі допоміг узагальнити теоретичні відомості про поняття ПФ.

4. За допомогою системного аналізу було виконано добір фактичного матеріалу та його групування.

5. Описовий метод був застосований для опису структурно-семантичних та функційно-стилістичних особливостей вживання ПФ в перськомовному телемедійному просторі.

6. Метод кількісних характеристик було використано в дослідженні задля виявлення продуктивності використання прецедентних імен, висловлювань та ситуацій.

Новизна роботи полягає у тому, що вперше в українській лінгвоіраністиці здійснено дослідження перськомовного телемедійного простору на предмет наявності висловів, що містять у собі ПФ. Уперше проаналізовано терміни перськомовного наукового простору, що відповідають поняттю ПФ. Також уперше виявлено специфіку функціонування ПФ у мовленнєвій діяльності носіїв перської мови на матеріалі програм телевізійного простору.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що в ній зроблено спробу встановити перські відповідники поняття ПФ; уточнено наявну структурно-семантичну таксономію ПФ, проаналізовано перські ПФ, що функціонують у телемедійному просторі, програми якого становлять недостатньо досліджений матеріал із семантичної та функціональної точки зору. Загалом напрацювання роботи можуть бути використані для подальших досліджень у таких галузях, як лінгвокультурологія та когнітивна лінгвістика.

Практична цінність роботи полягає в тому, що її результати надалі можна використовувати як матеріал для викладання перської мови в освітніх закладах, передусім застосовувати у дисциплінах, що пов'язані з різними аспектами перської лінгвокультурології.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота містить у собі вступ, три розділи, що супроводжуються висновками, загальні висновки, список використаної літератури (93 позиції) та додатки. Загальний обсяг роботи 91 сторінка, з яких 72 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У МОВОЗНАВСТІ

1.1. Лінгвокультурологія як розділ мовознавчої науки, що досліджує прецедентні феномени

На початку XIX століття вчені потроху розпочинають віддалятися від стандартних уявлень про те, що мова – це лише засіб спілкування та розуміння навколишнього світу та розглядають мову як певний культурний код нації. Вперше такий підхід використали у своїх працях В. фон Гумбольдт та О. О. Потебня. Згідно з теорією німецького лінгвіста саме мова визначає межі світогляду окремих людей і цілої нації. У дослідженнях О.О. Потебні [56] значна увага приділялась зв'язку мови та історії через призму культурно-мовного аспекту національного життя. В Україні ідеї В. фон Гумбольдта значною мірою визначили науковий кругозір Н.В. Бардіної, Ф.С. Бацевича [2], І.О. Голубовської [10], В.М. Манакіна [46].

Мартін Гайдеггер у своїй філософській системі вважав мову за першооснову, що нібито «будує» навколишню реальність, де існує людина. З цього твердження випливає теза, що культуру потрібно вивчати у розрізі певної мови (за Клодом Леві-Стросом) [47]. Аспекти взаємодії мови, культури й духу становлять нині сферу дослідження мовознавців і культурологів. Питання мови та культурології по-різному осмислюються у працях українських, європейських та американських дослідників, але існування та безперервний розвиток самої науки є незаперечним.

Лінгвокультурологія (від лат. *Lingua* – мова, *cultura* – культура, *logos* – вчення) – це царина лінгвістики, що виникла на перетині двох наукових дисциплін – лінгвістики та культурології; вона займається дослідженням проявів культури народу в його мові, а також проявів мови в національній культурі певного народу.

Інакше кажучи, лінгвокультурологія – це наукова дисципліна, що вивчає взаємозв'язок і взаємодію мови та культури та зображує даний процес як нероздільну структуру одиниць у злитті їхнього мовного та позамовного змісту. Таким чином, можна визначити об'єкт і предмет лінгвокультурології, до об'єкта цієї науки належить дослідження взаємозв'язку та взаємодії культури й мови в процесі їхнього функціонування, а до предмета – матеріальна і духовна культура, створена самою людиною, іншими словами, все те, що становить "мовну картину світу". Лінгвокультурологія як окрема галузь лінгвістики перебуває в колі суміжних наук: соціолінгвістики, психолінгвістики, етнолінгвістики, лінгвокраїнознавства та культурології.

Згідно з твердженням іранського дослідника Ф. Шаріфіана лінгвокультурологія пропонує як теоретичну, так і аналітичну основу для дослідження культурних концептуалізацій, які лежать в основі використання мов. Метою лінгвокультурології є забезпечення комунікативної здатності представників певної мови чи культури виражати себе за допомогою національної культури мовою національної культури. Лінгвокультурологічні дослідження безпосередньо пов'язані з вивченням національної картини світу, мовної свідомості та особливостей ментально-мовного комплексу. Термін "культурна лінгвістика" є синонімом поняття "лінгвокультурологія".

В україністиці до витоків знань у цій царині належать праці О. Потебні [56] та М. Костомарова [31], присвячені інтерпретації національного мовного матеріалу як аспекту національної культури. Численні дослідження з української лінгвостилістики, мови художньої літератури, культури мовлення тощо відкрили дослідницькі перспективи, спрямовані на інтерпретацію національного культурного простору в термінах мови й тексту.

На думку В. Кононенка, «українська лінгвокультурологія орієнтована на вивчення національно-культурної складової, мовної картини світу, мовної

особистості з її компетенційними можливостями, отож постає потреба опрацювання проблематики національного психотипу; ментефактів, бачення рідної культури в собі та себе в цій культурі» [28, с. 19].

Зрештою, лінгвісти та культурологи почали звертатися до теорій так званих прецедентних текстів, тобто текстів, актуальних для носіїв певної етнічної групи чи національної мови, що є важливими як для людини, так і для її оточення. До таких текстів належать відомі вирази, стереотипи, афоризми, крилаті фрази, паремії тощо, які відкривають здібності мовця застосовувати відомі йому знання під час інтерпретації нових текстів або використовувати раніше набуті знання в інших актах комунікації.

1.2. Загальна характеристика феномену прецедентності у мовознавчих студіях

Лінгвістична концепція прецедентності активно розробляється в сучасному мовознавстві. Згідно з аналізом наукових розробок, вивчення феномена прецедентності має лінгвокультурологічний характер з урахуванням його багатовимірних зв'язків із широким спектром культурних контекстів. ПФ – це явище, яке репрезентує культуру та мовні особливості певної нації. Це своєрідна дискурсивна одиниця, елемент національної мовної свідомості та знак колективних уявлень, які є частиною когнітивної свідомості певної лінгвокультурної спільноти.

Стереотипи та ПФ виступають одиницями культурної та мовної компетенції. Стереотипи є рудиментарними ментальними утвореннями, необхідними для зведення складності та розмаїття світу до кількох стандартизованих моделей, щоб полегшити сприйняття і розуміння нової інформації.

Поширеною проблемою для представників різних лінгвокультур є відмінності у розумінні під час здійснення комунікації. ПФ відповідають асоціаціям, що не завжди співвідносяться з уявленнями у межах іншої культури. Іноді дана відмінність призводить до непорозумінь та втрати необхідного сенсу. Недостатня обізнаність у культурі іншого народу може стати причиною здійснення невдалої комунікації, яка обумовлена невірним сприйняттям ПФ.

Уперше використання такого терміну, як ПФ було запропоновано та введено до наукового обігу Ю.М. Карауловим [26]. Прецеденті феномени, які привернули до себе увагу наприкінці ХХ століття, продовжують приваблювати дослідників у різних галузях гуманітарних наук. Поглиблене вивчення взаємозв'язку між мовою та мисленням призвело до появи низки нових досліджень, у яких аналізуються шляхи та способи реалізації ПФ в різних жанрах та дискурсивних практиках, у тому числі й у працях українських лінгвістів. Особливості ПФ привертала увагу як українських, так і зарубіжних науковців: О. Найдюк [50], І. Сахарук [63; 64; 65], Р. Чорновол-Ткаченко [76], Д. Гудкова [12], В. Красних [34], І. Захаренка [20]. Науковці досліджують функціонування ПФ у дискурсах різного типу та вказують на такі спільні риси цих мовних одиниць, як регулярна відтворюваність у мовленні (постійна апеляція) і зрозумілість для всіх представників лінгвокультурної спільноти.

У 80-х роках ХХ століття лінгвістика зосередилася на проблемі сутнісного характеру феномену прецедентності. Предметом аналізу став прецедентний текст – готовий інтелектуально-емоційний блок, що вміщує у собі стереотип, модель для порівняння. Зазвичай використовується як інструмент для полегшення і прискорення переходу мовної особистості від "фактичного" контексту мислення до "ментального", а в деяких випадках і навпаки [26, с. 200]. Трохи пізніше було виявлено нові лінгвістичні явища і почалися роботи з дослідження змісту понять «прецедентне висловлювання» (Н. Бурвикова),

«прецедентне ім'я» (В. Красних, Д. Гудков), «прецедентна ситуація» та «прецедентний феномен» (І. Захаренко і Д. Багаєва). Ці та інші терміни також були проаналізовані українськими дослідниками, зокрема у роботах Ю. Великороди [6], І. Богданової [4], О. Селіванової [66; 67] та ін. Теорія прецедентності формувалася на матеріалі різних типів дискурсу, включаючи художній дискурс, медіадискурс, рекламний дискурс і навіть політичний дискурс, як це яскраво проілюстровано у роботах Ю. Великороди [6], Т. Крутько, Д. Кузьменко [36], Н. Новікової, Р. Чорновол-Ткаченко [76], Г. Чуланової [77], Я. Швець [79]; С. Переломової [54], С. Серебрової, О. Найдюк [51], К. Шаповалова та ін. Так, у праці Ю. Великороди [6] ПФ розглядаються у якості дискурсивних елементів, досліджується їхня організація та функції у медіадискурсі, питання ролі ПФ у текстах реклами розкрито у роботі І. Богданова [4, с. 5]. Т. Кальченко [25, с. 38], О. Найдюк [50, с. 8], О. Решетняк [60, с. 26] займалися розкриттям етнокультурних та когнітивних характеристик прецедентних одиниць.

ПФ у загальному розумінні постає як логоепістема [17, с. 107], яка своєю чергою має стійкий комплекс диференційних ознак, атрибут або назву, які б дозволили розуміти феномен правильно, однозначно. Окрім того, така логоепістема має бути загальновідомою для більшості носіїв певної лінгвокультури та має бути впізнаваною навіть за наявності певних трансформацій. Також, дане явище співвідноситься з культурно або історично значущою ситуацією та міститься у ментальній пам'яті як складник національних цінностей.

Аналіз наявних у лінгвістиці визначень ПФ дозволяє виокремити широке та вузьке тлумачення. Вузьке тлумачення ґрунтується виключно на когнітивному підході до прецедентності та характеризує ПФ як одиниці ментального поля, когнітивної бази носія національної мови. Ширше

тлумачення характеризує ПФ як одиниці ментального поля, тобто когнітивної бази носія рідної мови.

Ж. Колоїз зазначає, що на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки термін «ПФ» немає загальноприйнятого визначення. На його думку, строкатими є й набір основоположних властивостей ПФ (унікальність, відтворюваність, упізнаваність, зрозумілість і т. ін.), а також принципи їх типології [27].

Прецеденти можуть частково виконувати стереотипну функцію, а частково слугувати для ідентифікації "себе" як члена спільноти, у якому ці явища є загальновідомими та загальноприйнятими.

На думку І. Сахарук, прецеденти впливають на мовців, і мають практичну функцію [63, с. 200]. ПФ збирають і узагальнюють суспільно значущу інформацію для впливу на реципієнтів, викликають конкретні реакції, спричиняють відображення почуттів і ставлення мовця до наявних ситуацій.

О. Тимчук та О. Сеньків, досліджуючи функціональні аспекти прецедентних текстів, стверджують, що «ПФ характеризуються поліфункціональністю, оскільки в них закладена можливість переосмислення та наповнення тексту новим змістом. Деякі дослідники вважають, що ПФ використовуються для здійснення певних завдань: естетичного, кумулятивного або історичного підтвердження правдивості або посилення на авторитет, інші, зокрема, такі як Г.Г. Слишкін, виділяють номінативну, ігрову, персуазивну та парольну функції прецедентних одиниць.» [73 с. 253].

Найвлучнішою, на нашу думку, є дефініція ПФ, яку подає О. Селіванова: «ПФ є актуальним компонентом знань, розуміння та зміст якого добре відомі всім представникам лінгвокультурної спільноти» [66, с. 245]. За основу у нашому дослідженні було взято саме таке трактування терміну ПФ.

Система ПФ є одним з надійних інструментів трансляції національно-культурної спадщини народу від одного покоління до іншого і водночас способом об'єднання всього народу навколо його культурних цінностей, моральних норм та ідеалів. Ба більше, ПФ дуже часто виступають як моральні еталони нації, що фіксують оцінку реальності та сприйняття її представників.

1.3. Основні підходи до класифікації ПФ

Принцип класифікації та категоризації ПФ є одним з найбільш суперечливих питань у теорії прецедентності. Зважаючи на різні фактори, у лінгвістиці наявні кілька підходів до диференціації зазначених одиниць. Традиційно до системи прецедентних феноменів відносять прецедентні ситуації, прецедентні висловлювання, прецедентні імена та прецедентні тексти, які можуть функціонувати як складові цілого комплексу ПФ, що походять з одного джерела.

Перші спроби типологізації прецедентних текстів були зроблені Юрієм Карауловим, який поділяв їх на ті, що містять різні мовні одиниці, тобто тексти як результат мовної діяльності, та ті, що є невербальними феноменами, тобто твори живопису, скульптури, архітектури тощо [26 с. 217]. Р. Чорновол-Ткаченко висловлює схожі думки, покликаючись на свого попередника і виділяючи: 1) вербальні тексти (сам текст-приймач, його хронологічні попередники й наступники); 2) тексти з невербальним складником, включаючи музичні, живописні хронологічні попередники та наступники тексту-приймача; 3) історичні, культурні події, періоди та епохи; 4) кодові системи, а саме архетипи, жанри й мови [76, с. 8]. Як і Ю. Караулов, В. Красних класифікує ПФ на вербальні та невербальні відповідно до можливостей і неможливостей їхньої реалізації в мовленні. Проте дослідниця вказує на те, що «апеляція в мовленні до невербальних феноменів можлива через прецедентні й непрецедентні

феномени» [34, с. 46]. В. Красних також включає до складу вербальних ПФ такі поняття, як прецедентні імена та прецедентні речення, а до вербалізованих відносить прецедентну ситуацію та прецедентний текст.

Беручи до уваги семантичні та функціональні характеристики явища ПФ в німецькому дискурсі, О. Найдюк пропонує таку класифікацію: 1) вербальні (прецедентні імена, висловлення, тексти); б) вербалізовані (прецедентні ситуації та жанри); в) невербальні: авторські та реінтерпретовані [50, с. 4]. Деякі дослідники вважають цю класифікацію неповною і намагаються виокремити нові типи прецедентних одиниць. Наприклад, Г. Зав'ялова та Г. Слишкін пропонують додати до цих явищ прецедентний жанр, який визначають як «композиційні структури та сукупності мовних штампів, що відомі членам тієї чи тієї культурної групи, мають ціннісну значущість та вказують на певний тип тексту» [69, с. 44]. І. Висоцька у статті "Дискусійні питання теорії прецедентів" говорить не лише про прецедентні імена, висловлювання, ситуації та тексти, а й виокремлює прецедентні події (дати), знаки, назви, стилі, жанри, образи, звуки та картини. Зокрема, на думку вченої, стиль прецедентів використовується для наслідування, пародіювання та стилізації. Прецедентні висловлення та прецедентні імена часто вживають у тому чи іншому тексті для актуалізації вербалізованих ПФ (прецедентної ситуації та прецедентного тексту), вони виступають у ролі їх символів [7].

Опираючись на твердження О. Мазепоної, можна прийти до висновку, що прецедентне ім'я та прецедентне висловлювання ніколи не існують у мовній свідомості людей самі по собі, а обов'язково пов'язані з певними прецедентними ситуаціями або прецедентними текстами. Саме такий зв'язок було простежено дослідницею в системі перських ПФ [40, с. 186–210].

На думку О. Ворожцової, прецедентні тексти та прецедентні ситуації є явищами скоріше когнітивної, ніж лінгвістичної природи, оскільки вони

зберігаються в голові носія мови у вигляді перцептивних інваріантів [7, с. 51]. Слід зазначити, що коли прецедентні тексти або прецедентні імена не функціонують як символи інших ПФ, їх реалізація зазвичай пояснюється бажанням автора прикрасити своє мовлення, зробити його більш емоційним і додати додаткові аргументи на підтримку своєї позиції.

Питання визначення прецедентних імен ще не до кінця з'ясоване. Не існує єдиного визначення щодо розуміння цього лінгвістичного явища. Багато дослідників визначають його як один із попередників компонента знань, позначення і зміст якого добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти, асоціюються і використовуються в когнітивному та комунікативному плані. У дослідницьких працях, присвячених прецедентним іменам, знаходимо, що ПІ – індивідуальне ім'я відомої людини, персонажа твору, назва події, артефакту тощо [67]; назва суспільного, історичного або культурного явища, тексту або особи, які є широко знаними й значущими для певної соціальної спільноти та до яких здійснювано регулярну апеляцію в дискурсі [4, с. 5]; «культурної реалії, що відбиває і маркує особливості національного менталітету, етнічної та мовної свідомості» [60, с. 26]. Власна назва стає прецедентним іменем після її соціалізації – процесу, внаслідок якого вона починає виражати ядерні лінгвокультурні концепти [22].

В. Фляйшер вбачає особливість назви прецеденту в тому, що при їх функціонуванні в різних дискурсах «можлива апеляція не лише до денотата, а й до сигніфіката імені, репрезентованому по-особливому структурованим інваріантом сприйняття» [81, с. 10–11]. Ці інваріанти включають «пов'язані» диференційні ознаки, тобто ті, що пов'язують ім'я з попередньою ситуацією, текстом чи висловлюванням, та «незалежні» ознаки, що характеризують суб'єкта за зовнішнім виглядом, рисами характеру, стилем поведінки тощо.

Прецедентні висловлювання – це продукти мовленнєво-мисленнєвої діяльності, цілісні та самодостатні одиниці, що становлять різноманітні мінливі ПФ, які швидко з'являються та зникають за короткий проміжок часу, але мають потенціал для потужного впливу впродовж цього часу. І. Захаренко стверджує, що ці явища мають ознаки кліше, оскільки сприймаються як конститутивні та семантично готові цілісності, які можуть бути відтворені без суттєвих змін у відповідних комунікативних ситуаціях [20, с. 48]. Крім того, використання прецедентних висловлювань завжди апелює до фонових знань, які формують когнітивний рівень усвідомлення.

Прецедентні ситуації – це ситуації (реальні чи вигадані), важливі для життя суспільства, які зберігаються як ментальні утворення у свідомості мовної спільноти та виступають критеріями / антикритеріями наслідування / ненаслідування. Оскільки структура прецедентної ситуації визначає спосіб її реалізації та функціонування, дослідники розрізняють загальнофактичні ситуації та рольові прецедентні ситуації, розуміючи під загальнофактичними ситуації, мінімальна репрезентація яких не включає конкретну роль або позицію учасників (наприклад, Чорнобиль як катастрофа в цілому). На противагу цьому, рольові прецедентні ситуації утворюють взаємопов'язану структуру елементів, кожен з яких займає в ній певну позицію. Наприклад, прецедентна ситуація «Отелло – Дездемона», обов'язковою позицією якої є роль ревнивця та його коханої [12, с. 46]. Прецедентна ситуація є не вербальним, але вербалізованим феноменом. Мінімальні інваріанти для розпізнавання таких ситуацій включають уявлення про саму подію, її учасників, основні наслідки та оцінку. Ця константність сприйняття є спільною для всіх представників лінгвокультурної спільноти, до якої звернений текст, що містить прецедентну ситуацію. Таким чином, ПС можна зробити реальними, надавши короткий опис самої ситуації або посилаючись на такі атрибути, як учасники чи об'єкти, залучені до ситуації.

Тематичні приклади функціонують як частина складеної метафори в поєднанні з тематичними прикладами, в яких реальна ситуація виступає в ролі моделі. Ступінь подібності ситуацій може варіюватися від «однаковості» до «певної схожості», а іноді реальна ситуація протиставляється прецедентній для створення фарсового ефекту [12, с. 42].

Якщо брати до уваги культурну зорієнтованість, значущість та актуальність поняття ПФ, деякі науковці розглядають його через призму національно-культурної поширеності. Основою такої класифікації у більшості наукових праць постає так звана «площа» функціонування та ідентифікації прецедентного феномена. Кожен ПФ існує у межах певної культури та відображає її національні особливості, що й вимагає його інтерпретації з урахуванням рис даного культурного середовища. За ступенем охопленості носіїв мови розрізняють: національно прецедентні, соціумно-прецедентні та універсально прецедентні феномени [21]. Національно прецедентні феномени відомі пересічному представникові конкретної національної лінгвокультурної спільноти, який є частиною національної когнітивної бази та віддзеркалюється в семантиці одиниць мови з національно визначеним інваріантом сприйняття. Соціумно прецедентні феномени є відомими пересічному представнику конкретної групи осіб, що сформувалась за певними спільними ознаками та входить у когнітивну базу учасників ситуативно зумовленого спілкування. Своєю чергою, універсально прецедентні феномени відомі кожній особі, що є складником «універсального» когнітивного простору будь-якої людини незалежно від її культурної та етнічної приналежності [2, 179 – 181; 32, 174; 72, 41 – 42 та ін.].

На думку дослідниці О. Мазепової, «виділення перших двох типів виглядає цілком логічним і обґрунтованим, але існування феноменів третього типу не є вже таким беззаперечним, а його виокремлення носить доволі

гіпотетичний характер.» Дослідниця припускає існування феноменів, що були б спільними для багатьох лінгвокультурних спільнот, однак, встановити феномени універсального характеру, тобто відомі усім без винятку лінгвокультурним спільнотам людей або їх переважній більшості навряд чи можливо [40, с. 188].

В. Красних також класифікує антецедентні явища на три основні групи за ступенем охоплення – "від соціуму до універсальних спільнот", тобто за ступенем універсальності:

1. Соціумно прецедентні – феномени, що відомі будь-якому пересічному представнику того чи іншого соціуму (конфесійного, професійного тощо) та входять до колективного когнітивного простору. Наприклад, вживання прецедентного імені Зіта та Гіта буде зрозумілим людям середнього і старшого віку, що пережили справжній бум індійського кіно на ТБ.

2. Національно прецедентні – феномени, що відомі будь-якому пересічному представнику тієї чи іншої національно-лінгвокультурної спільноти та входять до національної когнітивної бази: реве і стогне Дніпр широкий.

3. Універсально прецедентні – феномени, що відомі будь-якому пересічному сучасному *homo sapiens* та входять до «універсального» когнітивного простору: Робін Гуд, Клеопатра [34, 50–51].

На думку В. Красних, найпродуктивнішими сферами-джерелами прецедентності на сьогодні є суспільна сфера, сфера науки й мистецтва, сфера релігії, сфера знань, що містить джерела прецедентності, які не належать до жодної з указаних вище сфер (реклама, кримінал, спорт та Інтернет).

Аналіз поглядів дослідників на типологію ПФ показує, що в сучасній лінгвістиці немає однастайності, головним чином через різні підходи та ознаки, за якими дослідники виокремлюють прецедентні одиниці. Враховуючи

специфіку семантичного та структурного наповнення ПФ, виражених у телемедійному просторі сучасної перської мови, ми вважаємо, що ці феномени можна класифікувати відповідно до їхньої мовної форми на дві категорії: вислови з прецедентними іменами та з прецедентними висловленнями. Не так часто можна зіштовхнутися з висловами, які б містили у собі прецедентні ситуації та тексти. Також будемо розглядати вислови, що зустрічаються у перськомовному телемедійному просторі, за рівнем прецедентності, тобто з огляду на їхній розподіл на вислови універсально прецедентні й вислови з національно прецедентними феноменами.

Висновки до першого розділу

Хоча теорія прецедентності розробляється вже понад чверть століття, вона досі викликає значні суперечки серед дослідників у сучасній лінгвістиці. Це пов'язано з тим, що дослідники не можуть дійти згоди щодо визначення базової одиниці цього феномена й водночас послуговуються термінами "прецедентний текст", "логоепістема", "прецедентний феномен" тощо.

Вартим уваги є те, що у лінгвістиці досі не існує загальноприйнятого визначення поняття ПФ. Хоча набір таксономічних ознак дуже різноманітний, усі дослідники виділяють їхні спільні риси: 1) взірцевість та унікальність; 2) багаторазове або постійне використання представниками певної лінгвокультурної спільноти; 3) зв'язок з культурою; 4) загальновідомість і легке впізнавання без додаткових коментарів; 5) накопичення інформації та певних знань у стислій формі.

Різні погляди на диференціальну функцію попередніх одиниць призвели до появи низки класифікацій, що ґрунтуються на конвертованості, формах вербалізації та походженні, залежно від можливості або неможливості їхньої

реалізації в мовленні. Однак ці типології можуть також доповнюватися й уточнюватися у зв'язку з появою нових сфер функціонування досліджуваних висловлень.

Багато дослідників поділяють традиційну позицію. ПФ слід класифікувати на прецедентні імена, прецедентні тексти, прецедентні висловлювання та прецедентні ситуації як одиниці системи вербальних та вербалізованих ПФ.

Функціонування прецедентних текстів та ПФ досліджувалось у художньому, науковому та політичному дискурсах, проте особливості їхнього вживання у телемедійному просторі залишались здебільшого поза увагою лінгвістів. Щодо перського телемедійного простору, то це питання зовсім не досліджене в сучасній лінгвоіраністиці.

Загалом у сучасному мовознавстві ПФ трактується як компонент знань, позначення та зміст якого добре відомий представникам певної етнокультурної спільноти, актуальний та використаний у когнітивному й комунікативному плані, а розуміння текстів, що містять ПФ, ґрунтується на фонових та енциклопедичних знаннях адресатів.

РОЗДІЛ 2. ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ У ПЕРСЬКОМУ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Питання взаємозв'язку між мовою і культурою в іранському науковому філологічному просторі ще не дістали широкого висвітлення. З-поміж праць, присвячених цій проблематиці, яскраво вирізняються праці іранського науковця Ф. Шаріфіяна [83]. Якщо розглядати лінгвокультурний простір перської мови у контексті нашого дослідження, то можна стверджувати про широку вживаність ПФ, які є поширеними як у художній літературі, повсякденному житті, так і в телемедійному просторі. Ми зробили огляд іранської філологічної термінології на предмет пошуків найближчих відповідників поняття ПФ і віднайшли декілька термінопозначень, які корелюють з ним. Нижче ми розглянемо такі з них, як: “*kenāye*” («натяк», перс. کنایه), “*estelāh*” («вислів», перс. اصطلاح), “*talmih*” («відсилка», перс. تلمیح) та “*este'āre*” («метафора», перс. استعاره). Окрім того, буде розглянуто поняття “*zarb-ol-masal*” («прислів'я», перс. ضرب المثل). Всі ці одиниці, на нашу думку, так чи інакше корелюють з поняттям ПФ, широко вживаним в українській філологічній науці.

2.1. Поняття “*estelāh*” («вислів») як сукупність термінів, наближених до поняття ПФ

Як зазначають іранські дослідники, поняття “*estelāh*” є найбільш загальним і охоплює низку інших понять. Термін “*estelāh*” у перекладному словнику Ю.А. Рубінчика визначається як: 1) термін; 2) ідіома, ідіоматичний вираз; 3) мовленнєвий зворот, вираз [61, с. 92].

Саме слово “*estelāh*” має арабське походження та в одному із своїх значень у тлумачному словнику А. Дегхода пояснюється як «слово, що використовується на позначення особливого етнічного прецеденту, пов'язаного

з певною річчю або ім'ям, назва якого стала використовуватися в інших випадках, вказуючи на цей первинний зв'язок» [80, с. 523].

У тлумачному словнику М. Моїна запропоноване наступне визначення поняття “estelāh”: «Слово, яке має певне додаткове значення, відмінне від свого первинного значення, що з'явилося внаслідок численних випадків вживання, або слово, яке конкретна група людей створює для себе та використовує» [82, с. 467]. Академія перської мови та літератури (перс: فرهنگستان زبان و ادب) пропонує до нашої уваги таке визначення: «Слово, фраза, буква чи цифра, яка використовується в спеціальній галузі для позначення конкретного поняття».

Якщо брати до уваги одне із значень цього слова, подане у словнику Ю. Рубінчика, з якого випливає, що поняття “estelāh” відповідає поняттю «ідіома або ідіоматична одиниця», то варто залучити до аналізу таку лінгвістичну науку, як фразеологія. Перська фразеологія досліджується досить ретельно, різними вченими, найвідомішими з яких є Х. Корогли та Ш. Блурізаде. Однією з визначних робіт Х. Корогли є «Фразеологічний перський словник» [30]. Іранські вчені ретельно досліджують фразеологізми та у своїх роботах зробили дуже важливі спостереження та висновки. Як у перській, так і в українській, а також у будь-якій іншій мові вживання фразеологізмів сприяє виразності мови і одночасно показує, наскільки людина володіє мовою, має талант до цього володіння.

Дослідник М. Насірі вважає, що за допомогою фразеологізмів людина висловлює свої почуття, свій настрій – горе, смуток, радість; висловлює своє ставлення до іншої людини, свої релігійні погляди, ставлення до політичних подій. Фразеологізми говорять про звичаї, традиції, про моральність; вони майже завжди оціночні – тобто в них міститься оцінка того, чого стосується цей фразеологізм [48].

У роботі «Вивчення терміну “estelāh” у перській мові з точки зору когнітивної лінгвістики» професора Курдистанського університету Мохаммада Расакха Мохаммада та студентки Мони Шамс Алдіні зазначається, що «поняття “estelāh” є одною з найбільш використовуваних категорій у повсякденній мові та відіграє дуже важливу роль у полегшенні та прискоренні процесу спілкування» [91]. Автори даної роботи вважають, що “estelāh” становить вираз, зміст якого не дорівнює сумі значень його складових частин, тобто це сталий вираз, який не створюється кожного разу знову, як вільне словосполучення, а відтворюється. Таким чином, тут можна прослідкувати явну схожість з поняттям «фразеологізм» в українській мові.

Прихильники традиційного погляду на поняття “estelāh” вважають його абсолютно неподільним і однозначним, значення якого є умовним і не має відношення до окремих компонентів. Але з точки зору нових досліджень іранських науковців, значення багатьох висловів можна частково зрозуміти зі значення слів, що їх утворюють. Один із таких нових підходів відображається у розробках іранської когнітивної лінгвістики [92]. З позицій цього підходу термін “estelāh” є системним та вкоріненим в концептуальній системі людини. Крім того, багато таких одиниць зумовлені закладеною в них семантичною мотивацією. Тому, спираючись на механізми пізнання та знання, які людина отримує від взаємодії з навколишнім світом, можна зрозуміти значення багатьох “estelāh”.

Велика кількість робіт іранських науковців присвячена вивченню поняття “estelāh” в англійській мові. Перський термін “estelāh” прирівнюється до англійського «idiom». У цих роботах досліджено проблематику перекладу “estelāh” з перської на англійську та навпаки.

В україномовному когнітивному середовищі перське поняття “estelāh” може корелюватися з поняттям «ідіома», «фразеологізм», але все ж таки

“estelāh” має свою етнокультурну специфічну відмінність. Виходячі з цього, варто відзначити роботи українських дослідників, які приділяють увагу фразеологізмам у перській мові (Мазепова О.В. [40], Галинська О. М. [8], Стельмах М.Ю. [70]). Багато з таких праць оснований на порівнянні перських фразеологічних одиниць з українськими (Левчин І.Д. [38], Охріменко М.А. [53]).

Проаналізувавши переклад та визначення поняття “estelāh” та визначивши його відносну кореляцію з поняттям «фразеологізм», можна провести паралель між цим поняттям та поняттями прецедентних імен, ситуацій та висловлювань.

2.1.1. Поняття “kenāye” («натяк») у дослідженнях іранських вчених

Поняття “kenāye” згідно з перекладним словником Ю.А. Рубінчика має чотири значення: 1) натяк, непряма вказівка; 2) двозначність; 3) сарказм, саркастичне зауваження; 4) алегорія; метафора; літературна метонімія [62, с. 357]. На нашу думку, найвлучнішим для даного дослідження є саме четверте значення, у якому яскраво виражено, що перський термін “kenāye” корелює з українським терміном «метонімія». Проте, окрім значення «метонімія» термін “kenāye” має відношення до поняття «іронія». Якщо розглядати це поняття у розрізі сприйняття його носіями мови, то у словнику М. Моїна “kenāye” визначається як «слово, яке вживається в іншому значенні, відмінному від його справжнього значення; вислів, заснований на сарказмі, образі чи насмішці» [82, с. 853]. Поняття “kenāye” привернуло увагу таких дослідників, як Мохаммад Халіл Раджаї [88], Джалал Хумай, Саїд Сабзіан [84] та ін.

Слово “kenāye” має арабське походження та означає образу, глузування, сарказм, насмішку та неясний або прихований вислів. Проте з погляду мовознавців та літературознавців поняття “kenāye” вживається там, де має місце двозначність. Одна сторона значення слова зовнішня (тобто пряме значення

слова, на яке вказує “kenāye”, перс. (مكنى به), інша – внутрішня (прихований сенс, непряме значення слова, перс. مكنى عنه). Ці значення відрізняються одне від одного, і справжнім наміром мовця чи письменника, який вживає це слово, є вказівка на його внутрішній зміст. Таким чином, той, хто говорить або пише, використовуючи “kenāye”, має намір передати значення непрямо, завуальовано, дотримуючись поваги до свого адресата. З граматичного погляду “kenāye” може виступати у вигляді простого речення або частини складнопідрядного речення [90].

У своїй роботі іранський учений Алі Раззагі Шані вказує на те, що поняття “kenāye” може виступали у вигляді:

1. Одного слова. Наприклад, перське слово «talx» (перс. تلخ), що означає «гіркий», асоціюється в носіїв перської мови зі словом “šarāb” (перс. شراب), що означає «вино». Дана асоціація виникла через те, що відомий іранський поет Гафіз у своєму бейті використав дану заміну. Це нас спонукає до висновку, що поняття “kenāye” опосередковано, але все ж таки певною мірою співвідноситься з поняттям ПФ.

2. Словосполучення. Наприклад, вислів «gu-ye sepid» (перс. روى سپيد), що дослівно означає «біле лице» у сприйнятті носіїв перської мови асоціюється з поняттям «невинності» (перс. بى گناهى).

3. Речення. Коли носій перської мови використовує вислів «šāhnāme āhaḡ-aš xuš ast» (перс. شاهنامه آخرش خوش است), що дослівно перекладається як «Кінець «Шагнаме» щасливий», всі розуміють, що він не має на увазі твір Фірдоусі, а натякає на те, що слід уникати упередженого ставлення до будь-чого (перс. از پيش داورى بايد پرهيز كرد). І тут уже посилання на іранський епос може розцінюватися як використання прецедентного тексту.

4. Іноді “kenāye” може поставати у вигляді цілого бейта:

اندرين دايره مى باش چو دف حلقه به گوش   ور قفايى خورى از دايره ي خويش مرو

Буквальний переклад виглядає так:

«У цьому колі ти – як барабаний дзвін у вухах,

Якщо відчужеш бажання, не виходь з цього кола» (Гафіз, газель номер 316).

Цей бейт каже про те, людина завжди в своєму житті перебуває наче в певному колі, зумовленим походженням і статусом. За межі цього кола не можна виходити навіть за умови сильного бажання покинути його.

Поділ "kenāye" за віком запропонував іранський дослідник Саїд Тагері. Він пропонує класифікувати їх таким чином [91, с. 154]:

1. Дитячі "kenāye" (کنایه‌های کودکانه): ці алегорії використовуються для короткого і простого опису характеристик і тем, пов'язаних з дітьми. Вони можуть включати алегорії, такі як "дерев'яний сон" (перс. خواب چوبی) у значенні дуже міцний сон, "сміх дітей" (перс. خنده بچه‌ها), що використовується у значенні "сміється як дитина" або "чарівний світ" (перс. جهان جادویی).
2. Підліткові "kenāye" (کنایه‌های نوجوانانه): ці алегорії більш призначені для опису характеристик і тем, пов'язаних з підлітками і молоддю. Приклади таких алегорій включають: "мрія про перемогу" (перс. رویای برتری), "підніміть свої руки до польоту" (перс. دستان خود را به پرواز درآورید) у значенні виконання певних дії з відчуттям свободи, щастя та безтурботності, або "вогонь кохання" (перс. آتش عشق).
3. Дорослі "kenāye" (کنایه‌های بزرگسالانه): ці алегорії використовуються для опису тем і характеристик, пов'язаних з дорослими. Вони можуть включати алегорії, такі як "дощ сльоз" (перс. باران اشک), "втомлений світ" (перс. گردونه خسته) або "мрія життя" (перс. رویای زندگی).

Це лише один з можливих способів класифікації алегорій за віком. Кожна класифікація може варіюватися в залежності від джерела і контексту використання, а також від специфічних потреб цільової аудиторії.

Використання “kenāye” у літературних творах є досить поширеним явищем, тому філологи його вважають потужним літературним засобом. Беззаперечним є той факт, що цитування відомих творів є дуже розповсюдженим у перській повсякденній комунікації і практикується в найрізноманітніших ситуаціях. По суті літературні та художні твори, що цитуються поколіннями, і є розглядуваними нами ПФ.

2.1.2. Поняття “talmih” («відсилка»), що містить у собі натяк на прецедентність

Слово “talmih” має арабське походження та тлумачиться таким чином: «кидати швидкий погляд на що-небудь; вказувати; коли поет у своєму вірші посилається на відому історію чи притчу або вводить наукові терміни» [80, с. 482]. У словниковій статті на слово “talmih” вказані такі значення: 1) посилення, 2) вказівка, 3) натяк [61, с. 394]. Поняття “talmih” у літературознавстві та мовознавстві співставляється з таким терміном як «алюзія». Вивченням поняття “talmih” займалися такі науковці, як Хасан Гейдарі, Алі Саббагі [86], Гамідреза Таваколі [85].

Літературний засіб “talmih” — один із найбільш використовуваних риторичних прийомів у перській літературі, особливо в у поезії. У своїй праці іранські дослідники Хасан Гейдарі та Алі Саббагі, визначаючи термін “talmih”, також вказують на те, що однією з його характеристик має бути посилення, яке б містилося у виразі, на вірш, хадис, оповідання, коран чи прислів'я [86, с. 6].

У понятті “talmih” дослідники розрізняють два різновиди: ісламський та національний, який включає епос. Ісламський “talmih” в основному використовується в таких жанрах, як газель та маснаві. У такому жанрі, як касида, особливо в її заключній частині, частіше використовується національний “talmih”.

В основі поняття “talmih” лежить порівняння та пропорція. По-перше, “talmih” автоматично встановлює алегоричний зв’язок між історією, до якої він відноситься, з одного боку, і предметом, про який ідеться в оповіданні, з іншого. По-друге, існує зв’язок між елементами самої історії, і з цієї причини встановлюється певна пропорційність.

Наприклад, зверніть увагу на такий вірш Хомі Шіразі:

بيستون كندن فرهاد نه كاری است شكفت

شور شیرین بهسر هر كه فتد كوهكن است

Переклад: «Викопати Бістун не така вже і складна робота для Фархада, кого настигне солодка пристрать (дослівно: «Пристрась Шірін»), той і стане копати гори.».

У наведеному вище вірші поет стверджує, що той, хто має любов і пристрать у серці, здолає будь-які проблеми. З іншого боку, поет згадує історію про Фархада і Шірін, у якій Фархад виконав велику роботу через кохання до Шірін, і ця робота полягала в тому, щоб викопати гору Бістун. Якщо ми звернемо пильну увагу, то побачимо, що існує аналогія між історією Шірін і Фархада та тим, що сказав поет. В українській мові маємо схожий вислів «звернути гори», але він не містить жодної прецедентності.

Важливо пам’ятати, що якщо в “talmih” згадується історія, потрібно розповісти дві частини історії. Наприклад, Моуляві згадує історію Юсуфа в наступному вірші та згадує колодязь (перс. چاه) та мотузку (перс. رسن), які є двома частинами історії Юсефа:

در چاه فراق هر كه افتاده است

ره یابد و همره رسن گردد

Переклад:

Хто впав у колодязь розлуки,
Знаходить дорогу завдяки мотузці.

Слово «šēšmzad» (перс. چشمزد) також використовується у значенні “talmih”. Доктор Мірджалалуддін Каззасі в книзі «Естетика перської мови» визначив слово «šeshmzad» як еквівалент терміну “talmih”.

За структурою “talmih” можна розділити на дві категорії: простий і складний. У простому “talmih” поет прямо звертається до алегоричного зв’язку між оповіданням і предметом мовлення. Даний “talmih” позбавлений новаторства і часто повторюється у творах різних авторів, що знижує його літературну цінність. У складному “talmih” поет якби вправляється в простій алюзії. У цих випадках він дефаміляризує оповідання [89].

Як ми вже говорили, однією з характеристик “talmih” є застосування відомої історії, вислову або міфологічного персонажа. Виходячи з цього, знання історичних подій та історій, а також персонажів, залучених до цих історій, може бути корисним для виявлення значення “talmih”. Саме дана характеристика і наближує поняття “talmih” до поняття ПФ.

2.1.3. Поняття “este’āre” («метафора») у перській мові

Для початку розглянемо переклад слова “este’āre” (перс. استعاره), що запропонований у словнику Ю.А. Рубінчика. Даний термін перекладається як «метафора», «художні засіб»; «алегорія»; «вираз» [61, с. 102].

Саме поняття “este’āre” є одним із найбільш використовуваних і привабливих художніх засобів перської літератури, який широко використовується в перських віршах і текстах.

Взагалі, “este’āre” має арабське походження і буквально означає «запозичення». У літературі “este’āre” використовується, коли слово вживається замість іншого слова через його схожість; “este’āre” зазвичай вживається не в справжньому значенні, а має ірреальний або переносний зміст. Через подібність

між двома словами “este’āre” вважається різновидом порівняння, яке підсумовується.

Важливою характеристикою “este’āre” є наявність аналогії та спеціального знакового слова, бо інакше не буде зрозуміло, що слово позначається таким засобом, як “este’āre”. Наприклад, припустимо, що хтось каже, що я бачив місяць (перс. ماه). Якщо немає аналогії або знакового слова, аудиторія думає, що оратор має на увазі місяць на небі. Але якщо він скаже, наприклад, я бачив місяць у своєму будинку, слухач зрозуміє, що він має на увазі людину, яка знаходиться в будинку (у перській мові прийнято використовували слово «місяць» на позначення краси людини).

«Este`are» складається з таких елементів: а) mošabeh beh (перс. مشابه به), б) mošabeh (مشابه), в) vajhe šabh (وجه شبه), г) most’ar (مستعر). В перській мові є два види «este’āre»: 1) «este’āre-ye masrahe» (استعاره مصرحه), 2) «este’āre-ye makniye» (استعاره مکنیه).

«Masrahe» - це арабське слово, яке означає ясний та чіткий. У понятті «este’āre-ye masrahe» є лише порівняння та слово виражено не в його справжньому значенні. Наприклад:

مروارید در صدف درخشان است (Перлина в устриці блищить)

مروارید در دهانش درخشان است (В роті перлина блищить)

У першому реченні перлина вживається в своєму справжньому значенні і не є «este’āre-ye masrahe», але в другому реченні вже немає справжнього значення, а через вживання слова «рот» ми розуміємо, що вжита «este’āre-ye masrahe» стосується зубів.

2.1.4. Перське поняття “zarb-ol-masal” у значенні «прислів’я»

Про прислів’я в перській мові можна сказати, що здавна ці одиниці проникали в перську літературу – у прозу та поезію. Не було жодного більш

менш відомого перського поета, який не наводив би у своїх творах прислів'їв і приказок. У перській літературі класичного періоду вони зустрічаються у величезній кількості і здебільшого у віршованій формі.

Письменники і поети завжди широко використовували фольклорний матеріал, перекладали у віршовану форму прислів'я та приказки, більшість яких згодом у вигляді крилатих слів знову переходила з літератури в усне мовлення, їх читали і заучували, щоб при нагоді прикрасити ними свою мову.

Більшість іранських фольклористів, звертаючи особливу увагу на значення і сфери вживання прислів'їв, займалися лише збором цих одиниць і складанням словників. Видання перських прислів'їв в Ірані нечисленні.

На найбільшу увагу заслуговують збірки, видані іранським ученим Алі-Акбаром Дегхода. В 1931 р. У Тегерані вийшла ґрунтовна праця А. Дегходи «Прислів'я та афоризми» у чотирьох томах [87]. Автор, дотримуючись традиції більшості іранських учених, в основу своєї збірки поклав прислів'я та афоризми книжкового походження. Ця збірка містить близько п'ятдесяти тисяч прислів'їв, приказок, афоризмів та окремих віршів. Матеріал у збірнику подано в алфавітному порядку.

Перські прислів'я мало вивчені. Збірки, видані в Ірані та інших країнах, за винятком деяких, містять переважно книжкові паремії. Однією з труднощів складання пареміологічних словників є класифікація матеріалу. Існуюча в Ірані література не проводить чіткого розмежування між прислів'ями та приказками, і навіть фразеологізмами. Іранські дослідники і самі носії мови називають прислів'я і приказки одним терміном – “masal” (перс. مثل) та “zarb-ol-masal” (перс. ضرب المثل) [9, с. 68].

У іранській філологічній науці деякі дослідники поділяють прислів'я та приказки на теми. Наприклад: родина, дружба, гостинність і т.д. Як зазначають іранські дослідники С. Г. Мехтіханли та С. Х. Захраї, прислів'я – це форма

вираження, яка зазвичай має історію та повчальний підтекст. Багато з цих історій були забуті, а походження деяких інших зовсім невідоме. Однак це не заважає їх використанню в мовленні. Початкова форма цього слова — “masal” (перс. مثل). Іншими словами, “zarb-ol-masal” означає «розповідати історію» (перс. داستان زدن) [62, с 45].

Чим довша історія цивілізації нації, тим більше в ній інцидентів, і більше в ній прислів'їв, а в перській мові є десятки тисяч прислів'їв. Виділяють наступні види “zarb al masal”:

1. Короткий вислів, підсумований двома-трьома словами, наприклад «fil va fenjān» (перс. فیل و فنجان, дослівно: слон та чашка), що означає, що дві речі не поєднуються разом з точки зору розміру.

2. Довгий вислів.

3. Віршований рядок.

Вчені-філологи та лінгвісти ще не знайшли вичерпного та повного визначення поняття «прислів'я», хоча і були в цьому напрямку проведені ґрунтовні дослідження і запропоновані численні інтерпретації. А. Дегхода пише у вступі до своєї роботи «Прислів'я та афоризми»: «У французькій мові є сімнадцять слів, усі з яких в арабській та перській мовах відповідають поняттю «прислів'я», тоді як у великих французьких словниках для них подаються непереконливі визначення, які неможливо розрізнити між собою» [87, с 13].

Завдяки наведеному тлумаченню перського поняття “zarb-ol-masal” ми можемо спостерігати його кореляцію з поняттям ПФ.

2.2. Вислови у сучасному перськомовному телемедійному просторі, ґрунтовані на ПФ

Телемедійний простір характеризується особливим способом мовної організації, всі компоненти якого об'єднані певною семантикою. ПФ,

перебуваючи у тісному зв'язку з усім «контекстом життя в конкретному культурно-інформаційному середовищі» [29, с. 138], входять до мовної картини світу лінгвокультурної спільноти, фіксуючи певний склад її мислення, логіку світосприйняття і світооцінки.

2.2.1. Функція висловів, що містять прецедентність

ПФ у складі сучасного телемедійного простору виконують різноманітні функції, які кожен дослідник визначає й витлумачує по-різному. Науковці зазвичай визначають функціональну специфіку прецедентної одиниці з точки зору наукового підходу або дисципліни, яку вони вивчають. Таким чином, можна говорити про багатофункціональність ПФ. З погляду теорії мовної комунікації багато вчених, у тому числі й Г. Слишкін, виокремлюють такі основні функції ПФ: 1) номінативну – позначення усього відтворюваного й пізнаваного людською свідомістю (предмети, якості, властивості, відношення, події, емоції та ін.); 2) персуазивну – використовується задля переконання співрозмовника; 3) людичну (ігрову) – знімає напруженість, створюючи жартівливий тон та явище мовної гри; 4) парольну – виступає засобом розрізнення «свій/чужий», а також допомагає визначити належність людини до певної лінгвоспільноти [69, с. 92–114]. Парольну функцію виразів перської мови було досліджено українською науковицею О.В. Мазеповою у своїй роботі [44, с. 24-37].

І. Сахарук вказує на здатність прецедентних одиниць впливати на реципієнта й виділяє прагматичну функцію [63, с. 200]. Вислови з прецедентними висловленнями акумулюють й узагальнюють соціально важливу інформацію, впливають на адресата, викликаючи певну реакцію, виражають емоційні стани мовця й суб'єктивне ставлення до фактів дійсності.

На наш погляд, найбільш актуалізованими в перськомовному телемедійному просторі є оцінна, людична, персуазивна, евфемістична й естетична функції. Як відомо, у сучасному перськомовному телемедійному просторі доволі часто послуговуються прецедентними одиницями не тільки задля того, аби актуалізувати в пам'яті певні загальнокультурні події чи тексти, а й для того, аби викликати певну реакцію у глядача. ПФ є важливим засобом емоційної оцінки, адже не вимагають логічної закінченості, точного формулювання, але яскраво висловлюють суб'єктивне ставлення автора. У зв'язку з цим Д. Гудков зауважує: «Оцінка, виражена за допомогою ПФ, які не претендують на об'єктивність, підкреслено емотивна й суб'єктивна» [26, с. 157]. Аксіологічна функція виступає визначальною в телемедійному просторі, особливо в програмах або новинах, пов'язаних з політикою, державною владою або з характеристикою політичних діячів, як-от прислів'я: «Šāh mībaxšad, šeyh Alī xān nemībaxšad» (перс. شاه می بخشد شیخعلی خان نمی بخشد), що перекладається як «Шах пробачить, а Шейх Алі Хан – ні». У даному прислів'ї ми бачимо наявність прецедентного імені «Шейх Алі Хан», що у свідомості носіїв перської мови асоціюється з нахабним втручанням у не свої справи.

Значний пласт висловів у перськомовному телемедійному просторі з ПФ спрямований на формування в реципієнта певного ставлення до осіб, яким належать засоби виробництва, великі грошові ресурси, часто здобуті нечесним шляхом. Наприклад вислів «xar-aš az pol gozašt» (перс. خرس از پل گذشت), що дослівно перекладається як «його віслюк пройшов повз міст», містить посилання на історію, що відбулася за часів Каджарського шаха Носереддина, де у селянина крадії на віслюці поцупили все його багатство.

У сучасному перськомовному телемедійному просторі фіксуємо велику кількість висловів, які торкаються питання свободи жінок, наприклад, вислів «zan, zendegi, āzādi» (перс. زن زندگی آزادی) у значенні «Жінка, життя, свобода»,

що нещодавно розлетівся по всьому світові. Сам вислів містить у собі приховане покликання на прецедентну ситуацію (вбивство іранки Махси Аміні через неправильно вдягнене русарі), та й сам вислів перетворився на прецедентний.

Більшість науковців (Р. Назарова, І. Сніховська, О. Шаханська) вважають, що однією з найважливіших функцій ПФ є людична. З грецької, корінь *lud-* означає «гра», тому дуже часто цю функцію називають ще ігровою [49, с. 30]. Дослідники пояснюють її актуальність тим, що носії мови під час спілкування бажають пограти словами, продемонструвати свою дотепність та креативність, зробити своє мовлення виразнішим. У телемедійному просторі, продукуючи висловлення, мовці прагнуть не стільки поділитися своїми думками, скільки подати їх у цікавій формі. Тож збагачення висловів ПФ є поширеним видом мовної гри. «Цитати з художніх творів, популярних пісень, загальновідомі вислови тощо використовуються як засіб експресії, переводячи мову адресанта в жартівливу тональність. Зазвичай цитати в такому разі вживаються в розширеному переносному значенні, створюючи двоплановість повідомлення» [23, с. 161]. Задля пожвавлення комунікації мовці нерідко вдаються до мовної гри, при цьому ПФ виступають як ефективні мовні засоби, що дають змогу досягти необхідного результату.

Проаналізований фактичний матеріал демонструє активне продукування висловів, ґрунтованих на мовній грі, що покликані привселюдно висміяти деякі негативні явища сучасної дійсності. Зазвичай такі одиниці містять риторичне питання, яке не потребує відповіді, проте надає експресивності й емоційності, наприклад: «*čerā soxan-i miḡuyid ke be ān 'amal nemikonid*» (перс. چرا سخنی می‌گویید که به آن عمل نمیکنید) у значенні: «Чому говорите слова, за якими не дієте?» як нарікання на те, що люди тільки говорять і нічого не роблять.

У сучасній лінгвістиці персуазивність трактують як вплив автора усного або письмового повідомлення на адресата задля переконання або заклику до певних дій [75, с. 25]. Однак дискусійним залишається співвідношення цього терміна з переконанням й аргументацією. Більшість дослідників (Г. Габець, І. Смирнова, І. Хутиз, В. Чернявська) стверджують, що найширшим поняттям є саме «персуазивність», оскільки передбачає, окрім системи аргументів, ще й риторичні прийоми, засоби образності й емоційності – оцінні елементи впливу.

ПФ належать до тих лінгвістичних явищ, що мають надзвичайно сильний потенціал впливу, наділені певним культурним авторитетом. Цим зумовлюється можливість уживання прецедентного висловлення задля переконання комунікативного партнера у своїй позиції, тобто звернення до текстового концепту в персуазивній функції. Використання цих висловлень, імен, ситуацій як символів у складі висловів, що використовуються у телемедійному просторі, дає змогу привернути увагу реципієнта, викликати певні асоціації, на які розраховує мовець. До того ж здатність прецедентів бути аргументом на користь думки адресанта, покликанням на авторитет є свідченням того, що ці одиниці належать до основних складових когнітивної бази.

Найяскравіше персуазивну функцію ПФ можна продемонструвати на матеріалі виразів з коранічними актуалізаторами, оскільки текст Корану володіє великим авторитетом для соціуму в Ірані. Наприклад, прислів'я, що походить від сури «Асмір», аят 6 – «*namak xurdan va namakdān šekastan*» (перс. *نمک خوردن و نمکدان شکستن*), що дослівно перекладається як «їсти сіль та розбивати сільничку», використовується у значенні того, що людина є невдячним створінням.

Естетична функція ПФ пов'язана з тим, що зазначені одиниці в сучасному телемедійному просторі сприймаються як спосіб естетичної оцінки світу. Для адресата вони є естетично значущими, привертають до себе увагу незвичайною

формою вираження [51, с. 143]. Науковці зауважують, що «найбільш яскравими квантами інформації, окрім усіх інших стилістичних фігур, є ПФ, збагачені не тільки естетичним компонентом, але й національно-етнокультурним компонентом передачі етнічних значень та знань» [1, с. 14]. Можна погодитись з О. Залевською, яка вважає, що читач не стільки звертає увагу на внутрішній план тексту, скільки на поверхові структури, тобто на яскраве мовне вираження певного глибинного змісту [18, с. 140]. Саме естетична функція забезпечує відповідне оформлення думки, що нерозривно пов'язане із виникненням зацікавлення до самого повідомлення. На думку О. Нахімової, прецедентні імена нерідко розглядаються як один із різновидів метафори, тобто їх сприйняття багато в чому аналогічне сприйняттю метафори – одного з головних засобів естетичного впливу. Наприклад, коли іранці говорять про якесь трагічне кохання, то замість слова «трагічне» частіше за все використовують імена Лейли та Маджнуна, що є символами трагічного кохання у перській культурі та кажуть «ešk-e Leili va Majnun» (перс. عشق لیلی و مجنون), що так дослівно й перекладається – «кохання Лейлі та Меджнуна».

2.2.2 Вживання висловів, ґрунтованих на прецедентних феноменах у перському телемедійному середовищі

Масштабність ПФ у сучасному перськомовному телемедійному просторі досить широка. Їх діапазон охоплює як прозові цитати, так і назви кінофільмів, художніх творів, прислів'я, приказки, стійкі вирази, імена персонажів, міфів, анекдотів, відомих людей в історії тощо. ПФ виконують не стільки інформативну, скільки рекламно-експресивну і емоційно-оцінну функцію [57].

Основними джерелами прецедентних феноменів у перськомовному телемедійному дискурсі є твори класичної літератури, Коран, хадиси, висловлювання видатних політичних і громадських діячів, відео у соціальних

мережах, фільми та популярні пісні. Крім того, політичні плакати та гасла можуть також слугувати джерелами прецедентних текстів.

У сучасному перськомовному телемедійному просторі використання висловів, які містять у собі прецедентність, є досить популярною. Не можемо зазначити, що мова є перенасиченою даними висловами, але все ж таки їх легко розпізнати, навіть не ставлячи собі за мету сконцентруватися саме на них.

Носії перської мови використовують вилови, ґрунтовані на прецедентних феноменах, у своїй повсякденній мові, що і стає причиною появи таких висловів у телемедійному просторі, адже мова перського телемедійного простору є тою самою мовою, що носії перської мови використовують у побуті.

Вислови з ПФ зустрічаються як у художніх фільмах, так і у розважальних сімейних телешоу, у новинах та пізнавальних телепередачах. Окрім того, якщо розглядати медіа взагалі, то ПФ також використовуються у відео, що поширюються у соціальних мережах.

На цей момент можна спостерігати тенденцію до того, що вирази, які стали відомими завдяки відео у соціальних мережах, перетворюються на прецедентні, оскільки їх починають відтворювати у своєму мовленні носії мови. Тобто можна припустити, що можливо, у майбутньому соціальні мережі також можна буде додати до списку джерел ПФ.

Носії перської мови дуже пишаються своєю культурною спадщиною і тому майже кожен другий іранець у своєму мовленні використовує цитати з літературних творів відомих поетів та письменників. Через те, що значна більшість населення в Ірані є мусульманами, то цілком зрозумілим є повсякденне використання висловів, які містять у собі прецедентні імена, вислови, ситуації та навіть тексти (текст Корану та хадисів).

Використання висловів із ПФ робить мовлення носіїв перської мови більш багатим та насиченим. Постійне вживання таких висловів, на нашу думку,

спрямоване на те, щоб люди не забували історію, культуру своєї нації та передавали знання про свою культурну спадщину з покоління у покоління. Можливо, майбутні покоління не будуть знати походження ПФ, але у їхній свідомості буде відкладений певний символ та асоціація.

Окрім застосування ПФ з метою збереження культурної спадщини, можна відзначити й іншу функцію, яку виконують прецедентні одиниці різного характеру, а саме - функцію застереження, нагадування про те, що не повинно більше повторитися. Проведений аналіз сучасного перськомовного телемедійного простору показав, що більшість висловів, що містять у собі ПФ відповідають поняттю “kenāye”, “zarb-ol-masal”, “tatmih” та “este’āre”. Серед висловів, що містять ПФ, було виділено афоризми (soxan) та релігійні висловлювання (estelāh-e mazhabi). Окрім того, було виокремлено групу висловів, що не відносяться до жодної з розглянутих категорій.

Висновки до 2 розділу

У даному розділі ми розглянули деякі поняття іранської філологічної науки, найбільш дотичні до поняття ПФ в українському гуманітарному просторі та завдяки визначенням тлумачних та перекладних словників підтвердили наше припущення про те, що поняття “kenāye” (перс. کنایه), “estelāh” (перс. اصطلاح), “este’āre” (перс. استعاره), “talmih” (перс. تلمیح) та “zarb-ol-masal” (перс. ضرب المثل) корелюють з усталеним в українській науці поняттям ПФ, хоча й, безумовно, мають свою, етнокультурну специфіку. Серед цих термінопозначень не можна виділити лише одне, яке б найбільше підходило до визначення поняття ПФ. Кожне з розглянутих понять містить у собі певну характеристику, особливість, функціональність, що відповідає поняттю ПФ.

Аналіз специфіки застосування ПФ у сучасному телемедійному просторі призводить дослідників до висновку про різноманітні функції, які відіграють

ці прецедентні одиниці у вказаній сфері спілкування. Проте кожен дослідник витлумачує їх по-різному. Таким чином, можна говорити про багатофункціональність ПФ. З погляду теорії мовної комунікації багато вчених, у тому числі й Г. Слишкін, виокремлюють такі основні функції ПФ: 1) номінативну, 2) персуазивну, 3) людичну (ігру), 4) парольну. Вислови з ПФ зустрічаються як у художніх фільмах, так і в розважальних сімейних телешоу, у новинах та пізнавальних телепередачах. Незалежно від типу медіа, ПФ мають широке використання у різноманітних відео, що поширюється в соціальних мережах.

Використання висловів, що містять ПФ, робить мовлення носіїв перської мови більш яскравим та насиченим. Широке вживання висловів, ґрунтованих на ПФ, у повсякденному мовленні зумовило появу таких висловів у телемедійному просторі, оскільки мова перського телемедійного простору є тією самою мовою, що використовується іранцями у побуті. На наш погляд, найбільш актуалізованим у первісному телемедійному просторі є оцінна, людична, персуазивна, евфемістична й естетична функції.

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСЛОВІВ, ГРУНТОВАНИХ НА ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНАХ, У СУЧАСНОМУ ПЕРСЬКОМОВНОМУ ТЕЛЕМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ

За визначенням Академічного тлумачного словника, «вислів» означає: «сполучення слів, що виражає закінчену думку або становить певну єдність; фраза, мовний зворот» [68, с 367]. У даній роботі у якості виразів нами було розглянуто фразеологізми, метафори, афоризми, прислів'я, що місять у собі компонент прецедентності.

У сучасній лінгвістиці фразеологізми, метафори, афоризми, прислів'я розглядають як окремі самостійні жанри, певний тип тексту, який вирізняються потужним стилістичним потенціалом. Ці одиниці є інтелектуальним надбанням нації та людства в цілому, скарбницею, вираженою в лаконічній формі, і каталізатором людської думки. Вони поглиблюють наші знання про історію, культуру та побут народів, відображають світогляд, духовні та матеріальні цінності людства в цілому та окремих народів. Важливу роль у вивченні таких уявлень відіграє структурно-семантичний аспект. Адже, як зазначають дослідники, такі вислови «не утворюються щоразу по-новому, а віртуально існують в мові й актуалізується автоматично в комунікативних актах, відсилаючи реципієнта до інваріанта, що знаходиться в універсальній / національній когнітивній базі» [78, с. 6]. Для продукування висловлень у телемедійному просторі, а загалом й усюди, обирають різні шляхи й послуговуються різними прийомами. Одним із таких прийомів є використання ПФ – «ядерних елементів когнітивної бази певної лінгвокультурної спільноти, які мають здатність у стислій формі зберігати інформацію про взірцеві факти й виступають моделлю для відтворення подібних фактів, репрезентовані та постійно поновлювані в мовленні за допомогою відповідних вербальних сигналів, що актуалізують його стандартний (відомий усім представникам цієї

лінгвокультурної спільноти) зміст» [3, с. 27–28]. Л. Підкамінна зосереджує свою увагу на семантичній цілісності зазначених одиниць, стверджуючи, що ПФ «не бувають випадковими, хоч і репродукуються індивідуально, вони – стиль мислення всієї нації: укладений у ньому образ мотивований і легко впізнаваний» [55, с. 158].

Що стосується саме сучасного перськомовного телемедійного простору, то варто зазначити, що на сьогодні існує два різновиди телемедійного простору: той, що функціонує у межах держави та контролюється владою, та той, що функціонує за межами Ірану та у якому існує «свобода слова». Даний розподіл відбувся після приходу релігійної влади внаслідок Ісламської революції.

3.1. Класифікація ПФ сучасного перськомовного телемедійного простору за формою вербалізації

Залежно від форми вербалізації пропонують розрізняти серед ПФ прецедентні імена, висловлювання, ситуації та тексти. Найпоширенішими та найдослідженішими є прецедентні імена та прецедентні висловлювання, про що вже йшлося у першому розділі. Лінгвісти також зазначають, що семантична структура імен-антецедентів визначає специфіку їхньої функції; Д. Гудков розрізняє денотативне (інтенсійне) й конотативне (екстенсійне) вживання ПФ. У першому випадку прецедентне ім'я позначає певний предмет або особу, тобто виступає у ролі власної назви, вказуючи безпосередньо на денотат. За допомогою конотативного використання прецедентне ім'я позначає вже не сам об'єкт, а зовсім інші значення, вторинне або переносне [11, с. 154]. Прецедентні висловлення, як правило, пов'язані з прецедентним текстом або ситуацією, запозиченими з літератури, історії, фольклору. Завдяки широкій впізнаваності, використовуючи ці одиниці, автор не надає додаткової інформації, коментарів для пояснень, що економить час і допомагає зацікавити читача. Використання

ПФ у телемедійному просторі зумовлено прагненням у короткій і влучній формі репрезентувати певну позицію, певні погляди на певні явища, а тому дуже активно звертаються до впровадження прецедентних імен та висловлювань у мовлення.

3.1.1. Висловлювання з прецедентними іменами

Висловлювання з прецедентними іменами (далі ПІ) – це такі конструкції, які мають у своїй структурі найменування осіб, істот, артефактів, назви творів та ін. Зазвичай вони ґрунтовані на прецедентних іменах національно-епічного походження, тобто містять у своїй структурі найменування героїв перського епосу, творів перської літератури, релігійних творів та іноді національно відомі назви страв, компаній. Звертання до ПІ у телемедійному просторі зумовлюється прагненням активізації у свідомості глядачів ментальної структури, що з одного боку, несла у собі стереотипний характер для глядачів як представників відповідної культури, а з іншого боку була б найдоцільнішим способом передачі низки смислових компонентів, як інформативних, так і конотативних [60]. ПІ можуть бути класифікованими на антропоніми (власні найменування людей, власні імена, по батькові, прізвища, прізвиська та псевдоніми), зооніми (власні назви (клички) тварин або загальні імена, які позначають тварин), топоніми (власні назви географічних об'єктів), астроніми (власні назви космічних об'єктів), назви відомих компаній та назви національних страв.

Окрім такої класифікації, ПІ також можна розділити за походженням:

- 1) ПІ, що мають релігійне коріння (коранічне походження);
- 2) ПІ, які відносяться до літературних творів;
- 3) ПІ побутового походження;
- 4) ПІ, що мають історичне коріння.

Спираючись на класифікацію ПІ за походженням та проаналізований матеріал, можна стверджувати, що активністю вживання позначені такі ПІ, до яких відносяться власні імена, пов'язані з прецедентними текстами та прецедентними ситуаціями.

У ході нашого дослідження, на основі відібраного матеріалу було виявлено, що значну частину ПФ у сучасному перськомовному телемедійному просторі становлять вислови, які містять у собі ПІ антропоніми, що мають коранічне походження. Як відомо, більша частина перськомовного населення є мусульманами, а саме тому одним з найголовніших джерел походження ПІ є священна книга Коран.

Широко використовуються у перському телемедійному просторі висловлювання з ПІ Аллах (перс. الله). Коротка та відома всьому перськомовному населенні фраза «yā Allah» (перс. یا الله), яка використовується у різноманітних ситуаціях: під час вітання, прощання, здивування, коли починають щось робити і т.д. Під час відбору матеріалу ми також зіштовхнулись з прислів'ям «Ahmad nabāše yār-e man, Allah besāze kār-e man» (перс. احمد نباشه یار من، الله بسازه کار من), що дослівно перекладається як «Ахмад нехай не буде моїм другом, нехай Аллах зробить мою роботу» та використовується у тому сенсі, що якщо ніхто не може допомогти, то завжди Аллах допоможе.

Також, перськомовне населення часто може використовувати слово «xodā» (перекл. бог, перс. خدا), у значенні того самого Аллаха. Це відбувається через те, що саме слово Аллах має арабське походження, а вже «xodā» - перське. Поширеними у перськомовному телемедійному просторі є вирази: «yā xodā» (перс. یا خدا) у тому ж значенні що й «yā Allah»; «xodā az dahan-at bešnavē» (перс. خدا از دهنت بشنوه), що перекладається як «Хай Бог почує з твоїх вуст» та використовується у значенні «Щоб все, що ти кажеш, Бог здійснив»; «az to harekat, az xodā barekat» (перс. از تو حرکت، از خدا برکت) у перекладі на українську

«З тебе дія, з Бога благословіння» та означає, що якщо людина докладает зусиль, то Бог завжди їй допоможе. Вислів «*hodā yek-i, zan yek-i*» (перс. خدا یکی زن یکی) переклад: «Єдиний Бог, єдина жінка», що належить Моїсею.

Протилежним до даних ПІ є ім'я «*Šeytān*» (перс. شیطان, укр. Біс), що також використовується у перськомовному телемедійному просторі: «*az xar-e Šeytān riyađe šodan*» (перс. از خر شیطان پیاده شدن), дослівно «злізати з віслюка Шайтана» та означає переставати бути впертим, припиняти коїти всілякі витівки. Проте, варто зазначити, що використання ПІ «*hodā*» є набагато поширенішим, аніж ПІ «*Šeytān*».

У сучасному перськомовному телемедійному просторі зустрічаються й інші коранічні ПІ: «*yā Ali*» (перс. یا علی) – за визначенням тлумачного словника перської мови: «Ця комбінація використовується в мовленні носіїв перської мови в різних випадках: 1) коли двоє знайомих зустрічаються і раді зустрічі один з одним; 2) коли група осіб хоче підняти якусь важку річ, вони вимовляють ім'я Алі та просять його про допомогу». Саме ім'я Алі позначає Імама Алі, першого імама шиїтів. Вислів «*yā Abolfazl*» (перс. یا ابوالفضل) у якому згадується ім'я «*Abolfazl*» є атрибутом Імама Алі.

На другому місці серед ПІ ми спостерігаємо ПІ антропоніми, що походять з перського епосу, а саме з такого прецедентного тексту, як «Шагнаме». Серед ПІ, які відносяться до епічної поеми «Шагнаме» і є поширеними у сучасному перськомовному телемедійному просторі, можна зустріти такі імена героїв поеми, як Сіявуш, Рустам, Сограб. Вираз «*pas az marg-e Sohrāb*» (перс. پس از مرگ سهراب), що перекладається у значенні «після смерті Сугроба» у телемедійному просторі використовуються у тих випадках, коли говорять, що щось виконано невчасно, вже не актуально. Вислів «*xun-e Siyāvōš*» (перс. خون سیاوش) перекладається «кров Сіявуша» і асоціюється у перськомовного населення з чимось яскраво червоним. У тлумачному словникові А. Дегходи подається

наступне пояснення до даного вислову: «метонімія до світання» [81, с. 678]. Коли носії перської мови хочуть наголосити на тому, що хтось подолав дуже складний шлях, щоб досягнути своєї мети, то використовують вислів, що містить III Рустама: «az haft xān-e Rostam gozašte» (перс. از هفت خان رستم گذشته), що буквально перекладається як «пройти через сім подвигів Рустама».

Серед висловів, що містять III та відносяться до літературних пам'яток перської культури, у процесі добору матеріалу було визначено такі імена, як Лейла та Маджнун. У перськомовному телемедійному просторі доволі таки часто зустрічається порівняння кохання з почуттям персонажів перської класичної поезії Лейлі та Меджнуна. «Кохання Лейли та Меджнуна» або перською «ešq-e Leili va Majnun» (перс. عشق لیلی و مجنون) через трагічну історію почуття героїв постає у свідомості перськомовного населення як символ трагічної любові, щось на кшталт європейських Ромео та Джульєти. Досить доречним виявляється вислів «tāze mīporsad Leili mard bud yā zan?» (перс. تازه می پرسد لیلی مرد بود یا زن), який використовується у випадку, коли хтось каже щось недоречне, не зрозумівши сенс бесіди. Переклад даного вислову допоможе нам зрозуміти, чому так: «Тільки зараз питає: Лейлі чоловік чи жінка?».

З тим самим прецедентним текстом пов'язаний і ще один вислів, що деколи зустрічається у перськомовному телемедійному просторі:

«Agar bar dide-ye Majnun nešini

Be qeir az xubi-ye Leili nabini»

(«اگر بر دیده مجنون نشینی/ به غیر از خوبی لیلی نبینی»)

Дослівний переклад виглядає так: «Якщо не будеш дивитися як Меджнун, ніколи не побачиш доброти Лейлі». Такий вираз знову ж таки відсилає носія перської мови до історії трагічного кохання Лейлі та Меджнуна, аत्याючи на те, що все гарне в людині можна помітити тільки тоді, коли будеш дивитися на неї очима закоханої в неї іншої людини.

Деякі з ПІ, що зустрічаються у телемедійному просторі, мають історичний характер. Наприклад, відомим є вислів «*zamān-e šāh*» (перс. زمان شاه), що перекладається як «за часів Шаха». Коли іранці так кажуть, то вони мають на увазі саме Шаха Мохаммад Реза Пеглеві. На даний момент жваво актуалізувалось використання даного вислову, через нестабільну ситуацію у країні та прагнення повернути владу шахської династії.

Також нами було виділено вислів «*Tambal xāne-ye šāh Abbāsi*» (перс. تنبل خانه شاه عباسی), що перекладається як «будинок ледарства Шаха Аббасі» та використовується у випадку, коли хтось не виконує певну справу та ледарює. У даному ПІ ми бачимо покликання на історію Сафавідського Шаха Аббаса, що вигадав таку «установу», оскільки вже не залишилось роботи.

Без уваги не залишився й вислів «*ta'ārof-e šah-e Abdul 'Azimi*» (перс. تعارف شاه عبدالعظیمی), який позначає нещире запрошення, відоме в науковій літературі як «вдаване запрошення» [Мазєпова 2022; див. у списку літ-ри позицію 42]. У даному вислові функціонує ПІ Шаха Абдуль Азімі, який був шиїтським моджахедом і вченим, а також одним із учнів шейха Абдуль Каріма Хаєрі.

Окрім зазначених вище ПІ, у ході дослідження було виділено такі вислови, що мають побутове походження та містять у собі назви національних іранських страв. Наприклад, вираз «*kale-aš bu-ye qurme sabzi midahad*» (перс. کله اش بوی قورمه سبزی می دهد), що перекладається на українську мову як «його голова пахне Гурме-сабзі». У перському онлайн словнику «Абадіс. Вирази та приказки» ми зустрічаємо таке пояснення: «Так кажуть про того, хто вдається до небезпечних і клопітких дій, або робить те, що поза його силами» [53]. Даний вираз викликає у свідомості носіїв перської мови згадку про далекі часи, коли при страті людини з її плоті потім готували дану страву.

Було помічено вирази, що містять назву такого молочного продукту, як «*kašk*», який відомий лише носіям перської мови. Коли слова певної людини

безпідставні і не викликають великої довіри, то у цей момент кажуть, що ці слова як «kašk» – «harf-e kaški» (перс. حرف کشکی). Також, у перськомовному телемедійному просторі зустрічаємо вислів, у якому використовується назва іранського супу «āš». Замість «я тобі покажу, де раки зимують», іранці використовують фразу «āš-i barāy-at berazam ke yek vajab rouqan ru-yaš bāšad» (перс. آشی برایت بپزم که یک وجب روغن رویش باشد), що перекладається як «я тобі такий Аш зварю, що зверху буде товстий шар масла». В іранській культурі вважається, що чим товстіший шар масла має суп чи хурешт (щось на кшталт нашого рагу), тим воно смачніше.

Також варто зазначити про такий десерт, як халва (перс. حلوا), але це зовсім не та халва, яка спадає нам на думку. Іранська халва готується з муки, олії та цукру. У когнітивній базі перськомовного населення халва асоціюється зі смертю та трауром, оскільки саме в таких випадках прийнято пригощати всіх халвою. У випадку, коли хтось бажає комусь смерті, то використовують вислів «halvā-ye 'azā rā ham zadan» (перс. حلواى عزا را هم زدن), що перекладається як «розмішувати поминальну халву».

Цікавими на нашу думку виявились назви, що пов'язані з назвами певних всесвітньо відомих компаній. Наприклад, в побуті, а й тому, звичайно, в телемедійному просторі, іранці замість слова пральний порошок, що звучить перською як «rudr-e lebāššuyi» (перс. پودر لباسشویی), частіше використовують назву всім відомого бренду «Tide» (перс. تاید). Коли іранці говорять «gillette» (перс. ژیلت), то це не означає, що вони мають на увазі саме цю марку бритв для гоління, а просто взагалі всі бритви для гоління позначаються словом «gillette». Також замість словосполучення «чай в пакетиках» (перс. چای کیسه ای) іранці частіше використають назву бренду «Nepton» (перс. نپتان).

3.1.2. Вислови з прецедентними ситуаціями

Прецедентні ситуації (далі ПС) відносяться до екстралінгвістичних когнітивних явищ, на відміну від прецедентних імен, висловлювань і текстів. Це когнітивно релевантна, в певному сенсі "референтна" або "ідеальна" ситуація, пов'язана з певними конотаціями. Когнітивна база зберігає набір диференційних ознак ПС, які є універсальними для всіх представників даної лінгвокультурної спільноти. Переважна кількість ПС актуалізується за допомогою пов'язаних з ними прецедентних імен та прецедентних висловлювань [12, с. 208–210].

ПС – це ситуації (реальні чи вигадані), важливі для життя суспільства, які зберігаються як ментальні утворення у свідомості мовної спільноти і виступають критеріями/антикритеріями наслідування/ненаслідування. Оскільки структура ПС визначає спосіб, у який вона реалізується та функціонує, дослідники розрізняють загальнофактичні та рольові ПС, розуміючи під загальнофактичними ситуаціями ситуації, мінімізована репрезентація яких не включає конкретну роль чи позицію учасника (наприклад, Ісламська революція як подія в цілому). На відміну від загальнофактичних, рольові ПС становлять структуру взаємопов'язаних елементів, кожен з яких займає у ній конкретну позицію (Агура-Мазди та Ангра-Майнью, як протистояння добра і зла у зороастрійській культурі) [12, с. 46].

ПС є не вербальним, проте вербалізованим феноменом. Мінімальні інваріанти для розпізнавання таких ситуацій включають такі поняття, як сама подія, її учасники, основні наслідки та оцінка. Ця константність сприйняття є спільною для всіх членів мовної та культурної спільноти, яким адресовані тексти, що висвітлюють попередню ситуацію. Таким чином, ПС можна актуалізувати, коротко описавши саму ситуацію або згадавши атрибути, такі як учасники або об'єкти, задіяні в ситуації. ПС функціонують як частина складеної метафори, поєднуючи реальну ситуацію з прикладом прецедентної ситуації.

Сила подібності ситуацій варіюється від "однаковості" до "певної міри подібності", іноді протиставляючи реальну ситуацію прецедентній до фарсового ефекту [12, с. 42].

У телемедійному просторі переважна більшість виявлених нами ПС є ситуаціями, так чи інакше пов'язаними з релігійними або політичними поняттями. Включаючи ПС в текст, автор змінює смислову перспективу дискурсу, актуалізує необхідний йому підтекст, представляє суб'єктивне оцінне бачення тих чи інших суспільно-політичних подій в державі.

Розглянемо вислови, ґрунтовані на ПС, які ми зустріли у ході добору емпіричного матеріалу у сучасному перськомовному телемедійному просторі.

Афоризм «enqelāb be mellat va kešvar-e mā 'ezat-e nafs dād» (перс. انقلاب به ملت و کشور ما عزت نفس داد), що перекладається як «Революція додала самоповаги нашій нації і країні». Під поняттям революція у даному висловлюванні йдеться конкретно про Ісламську революцію 1979 року.

Вислів: «az bozorg tarin kār-hā-ye enqlāb-e eslami in bud ke dast-e Āmrikā-rā kutāh kard» (перс. از بزرگترین کارهای انقلاب اسلامی این بود که دست امریکا را کوتاه کرد) зустрічається у політичному напрямку телемедійного простору. Знову ж таки йдеться про Ісламську революцію: «Одним із найбільших досягнень Ісламської революції було те, що вона вкоротила руки Америки». Цікавим є те, що у залежності від типу телемедійного простору, внутрішнього або зовнішнього (той, що функціонує за межами країни) вислови з приводу Ісламської революції можуть використовуватися як, відповідно, у позитивному так і у негативному розрізі.

Проте не завжди, коли у висловлюваннях йдеться про революцію, то розуміється саме Ісламська революція. Наприклад, вислів, якій нещодавно перетворився на прецедентний, містить у собі ПС, що пов'язана з нещодавніми протестами у Ірані (2023 рік) – «Āre enqelāb tars dāre, āre in dafe' farq dāre!»

(перс. *آره انقلاب ترس داره؛ آره اين دفعه فرق داره!*), переклад – «Так, революція це страшно, але цього разу все по-іншому!». Якщо розглядати цей вислів з жанрової позиції, то сміливо можна стверджувати про те, що це є гасло. Отже, ПФ можуть міститися не лише у прислів'ях, цитатах, афоризмах, фразеологізмах, а й у гаслах, навіть політичних та релігійних.

Вислів «*be mašrute-aš reside*» (перс. *به مشروطه اش رسيد*) що в перекладі означає: «досяг своєї конституційної революції», репрезентує у собі таку ПС, як Машрутїят або Конституційна революція 1905-1911 рр. – демократична революція в Ірані, яка збіглася з національно-визвольним рухом. Вона була викликана засиллям іноземців в фінансово-економічній сфері країни при потуранні реакційної правлячої верхівки та бажанням людей обмежити абсолютну владу шахського режиму конституційними установами на кшталт європейського парламенту. Даний вислів використовується у значенні того, що коли людина досягає своєї мети, то після цього вже перестає щось робити.

У процесі добору емпіричного матеріалу для даної роботи, нашу увагу привернув афоризм «*jang-e hašt sāle mā rā qavi tar kard*» (перс. *جنگ هشت ساله، ما را قوی تر کرد*), у якому автор звертається до такої ПС, як ірано-іракська війна. Якщо розглянути переклад афоризму на українську мову: «Восьмирічна війна зробила нас сильнішими», то ми точно можемо розуміти, що мова йде саме про цю війну, а не про якусь іншу, оскільки саме ірано-іракська війна тривала вісім років.

Достатньо великий пласт висловів, ґрунтованих на ПС, складають вислови, які мають релігійний характер та відносяться до 10-денного трауру (Ашура), що пов'язаний з загибеллю праведного імама Хусейна, онука пророка, який був вбитий несправедливим намісником омейядського халіфа.

Вислів «*āš-e Yazid-rā miḫori va baḡāye emām-e Hosein sine mizani?*» (перс. *آش یزید را می خوري و براي امام حسين سينه می زني؟*) адресований тому, хто стверджує про

дружбу, але насправді має таємну ворожнечу. Вислів буквально перекладається як «Їси аш (різновид супу) Язіда та скорбиш по імаму Хусейну?». Тут протиставлені два ПІ – імама Хусейна та його вбивці – Язіда.

Окрім ПС, пов'язаних з іменами Язіда та імама Хусейна, також зустрічається ПС, які містять ім'я Вахаб. Вахаб був одним із хоробрих чоловіків з міста Карбали, які загинули мученицькою смертю від рук армії Язіда. Його мати була дуже сміливою жінкою. Існує історія про те, що мати Вахаба зі злості одним ударом убила убивцю свого сина. Саме тому вираз «mesl-e mādar Vahab» (перс. مثل مادر وهب), що перекладається як «наче мати Вахаба», використовується для вираження мужності, жертвності та відданості.

Можемо стверджувати, що серед дібраних висловів існують як загальнофактичні (Ісламська революція, Машрутїят, ірано-іракська війна), так і рольові (Язід та Імам Хусейн) ПС. На основі досліджуваного матеріалу можемо зробити висновок, що розділення висловів, що містять у собі ПС та ПІ, є досить умовним, оскільки у складі рольові ПС завжди функціонують певні ПІ.

3.1.3. Вислови з прецедентними висловлюваннями

З наукової точки зору, прецедентне висловлення (далі ПВ) розглядається як закінчена й самодостатня одиниця дискурсу. ПВ визначається як складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його сенсу, що входить до когнітивної бази та неодноразово відтворюється в мовленні [13, с. 107].

Зазвичай у структурі ПВ виокремлюють поверхнєве значення, глибинне значення та системний сенс. Поверхнєве значення ПВ зазвичай дорівнює сумі значень компонентів певного висловлювання. Глибинне значення ПВ не дорівнює простій сумі значень компонентів самого висловлювання, проте є певним семантичним результатом сукупності його компонентів, які формують його лексико-граматичну структуру. І системний сенс ПВ являє собою «суму»

глибинного значення висловлювання та значення прецедентності (прецедентний текст, ситуація) та пов'язаних з ним конотацій [32, с. 101].

На сьогодні, серед науковців немає одностайної думки щодо належності фразеологізмів до категорії прецедентних висловлювань. Так, Д. Гудков, І. Захаренко та В. Красних не вважають фразеологізми прецедентним феноменом через неможливість ідентифікувати їхнє джерело [21, с. 158]. Однак добре відомо, що ідеї відображаються не лише у фразеологізмах, а й у прислів'ях та приказках, зберігають свій первісний вигляд. Багато цитат, які вкоренилися у свідомості людей, з часом набувають статусу прислів'їв. Так, А. Супрун зазначає, що «є достатньо підстав думати, що деякі прислів'я та приказки виникли теж з текстових ремінісценцій, але потім попередні тексти були забуті» [71, с. 19]. Саме тому такі дослідники, як О. Ворожцова, Л. Лаєнко та О. Милосердова, віднесли прислів'я, приказки та фразеологічні одиниці до ПФ. Вони, як і інші ПФ, є відтворюваними, часто повторюються в мовленні, мають відоме або "стерте" походження, а отже, мають усі ознаки прецедентності.

За критерієм зв'язності/автономності стосовно джерела походження прецедентні висловлювання можна поділити на зв'язні та автономні. Прикладами першого типу прецедентних висловлювань є цитати з відомих творів вітчизняної та світової літератури. Другий тип прецедентних висловлювань функціонує як незалежна від тексту дискурсивна одиниця, що вже набула статусу переказу або одразу створюється як прецедентне висловлювання, що складається виключно з цього висловлювання [39, с. 109].

У перськомовному телемедійному просторі функціонує досить велика кількість висловів, які містять у собі ПВ. На нашу думку, влучним може бути розподіл таких висловлювань за джерелом їхнього походження: релігійні, літературні, політичні, кінематографічні.

До висловів, що мають релігійний характер, відноситься вислів «*randār-e nik, goftār-e nik, kardār-e nik*» (перс. کردار نیک، گفتار نیک، کردار نیک), що означає «Добра думка, добре слово та добра дія». Цей вислів походить із зороастрійської релігії та фіксується у книзі Авеста, символізуючи тріаду дій праведного зороастрійця, який своїми праведними діями, думками і словами повинен наближати остаточну перемогу добра над злом.

Також зустрічаємо висловлювання коранічного походження: «*Yek dast sedā nadārad*» (перс. یک دست صدا ندارد), що буквально означає «одна рука немає звука» та розуміється перськомовними мовцями в сенсі того, що групова робота завжди призводить до більшого успіху, ніж робота на самоті.

Вислів «*Har soxan jā-yi va har nokte makān-i dārad*» (перс. هر سخن جایی و هر نکته مکانی دارد), що перекладається як «кожне слово та кожне повчання має своє місце», є відповідником до такого вислову, як «всьому свій час». За нашими спостереженнями вислови, ґрунтовані на ПВ, що мають релігійний характер, частіше зустрічаються у формі прислів'я.

Вислів «*Nič čiz dar donyā etefāqi nist*» (перс. هیچ چیز در دنیا اتفاقی نیست) відносимо до ПВ літературного походження. Цей вислів належить відомому вченому Ібн Сіна та перекладається як «Ніщо в цьому світі не випадкове». До висловів, що мають літературне походження, також віднесемо цитату іранського письменника Садека Гедаята: «*Tanhā marg ast ke doruq nemiguayad*» (перс. تنها مرگ است که دروغ نمی گوید). Даний вираз у перекладі на українську означає, що «тільки смерть говорить правду».

Як приклад висловлювання політичного походження зазначимо вислів одного з іранських президентів Махмуда Ахмаді Нежада: «*Šoma bāyad kasri jam'iyat-e hod-rā jobrān konid. Mašallāh qadimihā xeyli behtar az šomā dar in bare kār mikrdand*» (перс. شما باید کسری جمعیت خود را جبران کنید. ماشاالله قدیمیها خیلی بهتر از شما (در این باره کار می کردند)), переклад: «Ви повинні компенсувати свій дефіцит

населення. Хвала Алахові, в цьому плані старше покоління набагато краще за вас діяли».

За нашими спостереженнями, найбільшу кількість висловів, що містять у собі ПВ, складають цитати з фільмів та серіалів. Прецедентними стали вирази:

- ✓ «az vaqti ke tasmim gereftam nabinam xeyli čizhā-ru didam» (перс. از وقتی که تصمیم گرفتیم نبینم خیلی چیزها رو دیدیم) з фільму «Плакуча верба» (перс. بید مجنون), що перекладається як «Відколи я вирішив нічого не бачити, я побачив багато чого»;
- ✓ «Ye rāyān-e talx behtar az ye talhi-ye bi rāyāne» (перс. به پایان تلخ بهتر از به تلخی بی پایانه) з фільму «Про Еллі» (перс. درباره الی) всесвітньо відомого іранського режисера Асгара Фархаді, що перекладається як «гіркий кінець кращій, ніж безкінечна гіркота»;
- ✓ «Biya qasam boxorim ke dige qasam naxorim» (перс. بیا قسم بخوریم که دیگه قسم نخوریم) з фільму «Народжений у місяці Мегр» (перс. متولد ماه مهر), що означає «Давай поклянемося, що більше ніколи не будемо клястися»;
- ✓ «Aslan to miduni sad hezār tā māh-i čand tā miše» (перс. اصلاً تو می‌دونی صد هزار تا ماهی چندتا میشه؟) з фільму «Спів горобців» (перс. آواز گنجشک ها), що перекладається як «Ти взагалі розумієш, скільки це сто тисяч в місяць?».

Як ми бачимо, для ПВ, що мають релігійне походження, більш характерним є функціонування у вигляді прислів'я чи приказки. Історичні ПП можуть бути як прислів'ями, так і цитатами, або ж афоризмами. А ось уже кінематографічні ПВ у своїй більшості є цитатами.

3.1.4. Висловлювання з прецедентними текстами

Прецедентний текст (надалі ПТ) – це певний текст, будь-якого жанру, який є загальновідомим у певному лінгвокультурному середовищі. Для того, щоб актуалізувати ПТ у когнітивній свідомості носія мови, достатньо лише

використати у мовленні певне словосполучення, речення або цитату з певного ПТ, або ж саму його назву.

У науковому обігу існує такий термін, як "інтертекстуальна енциклопедія", під яким вчені розуміють сукупність ПТ лінгвістичного характеру [14, с. 148]. Таке визначення також перетинається з визначенням, що подає С. Філіпова: «сукупність знань мовної особистості, які формуються прецедентними текстами та складають невіддільну частину її картини світу» [75].

Г. Денисова виокремлює три типи інтертекстуальної енциклопедії: 1) універсальні, які містять тексти творів світової літератури, що є відомими для представників різних лінгвокультурних спільнот; 2) національні, які складаються з текстів національної культури, що є спільними для представників конкретного лінгвокультурного середовища; 3) персональні, так звані спеціалізовані енциклопедії, які становлять інтерес лише для окремих мовних особистостей [14, с. 148-150]. На основі дослідженого матеріалу можна зробити висновок, що у сучасному перськомовному телемедійному просторі частіше задіюються універсальні та національні інтертекстуальні енциклопедії.

Окрім такої класифікації ПТ, вартою уваги є класифікація ПТ за ознаками, запропонована Р. Чорновол-Ткаченко. Спираючись на дану класифікацію, ПТ поділяються за ознаками на: 1) їх носія; 2) жанрової / типологічної приналежності; 3) ініціатора засвоєння; 4) ступеня опосередкованості; 5) лінгвокультурної приналежності (автохтонності) [76].

Також, опираючись на широке трактування тексту, Р. Чорновол-Ткаченко поділяє ПТ на декілька груп за онтологічним статусом та виділяє: 1) вербальні твори; 2) тексти з невербальними елементами; 3) явища історії та культури; 4) кодові системи [76, с. 8].

Залежно від лінгвокультурної приналежності ПТ може бути автокультурним, тобто створеним представником тієї лінгвокультурної спільноти, для якої він є прецедентним, або неавтокультурним, тобто створеним представником іншої лінгвокультурної спільноти.

У ході нашого дослідження було виявлено, що досить вживаними у телемедіоному середовищі є висловлювання, у яких фігурує священна книга Коран, наприклад:

- ✓ «to rā qorān» (перс. تو را قرآن) у перекладі українською виходить «заради Корану»;
- ✓ «qasam be qorān-e māmān-am» (перс. قسم به قرآن مامانم) у значенні «клянусь Кораном своєї мами»;
- ✓ «be qorān-e majid qasam» (перс. به قرآن مجید قسم), що у перекладі означає «Клянусь священним Кораном»;
- ✓ «qasam xordan be qorān xāne xarāb mikonad» (перс. قسم خوردن به قرآن خانه خراب می کند), що перекладається як «Клястись Кораном – руйнувати дім» та використовується у значенні того, що лукава клятва ніколи ні до чого хорошого не призведе.

Як ми бачимо, ПТ Коран є спільним для певної лінгвокультурної спільноти, а тому класифікується у рамках універсальної енциклопедії. За своїми ознаками ПТ Коран можна класифікувати й за типологічною та лінгвокультурною приналежністю. Даний ПТ є неавтокультурним, оскільки Коран – пам'ятка арабської літератури.

Окрім яскравого прикладу релігійного ПТ, у перськомовному телемедіоному середовищі можна зустріти також посилення на епічний ПТ «Шагнаме». Вислів «Šāhnāme āxar-aš xuš ast» (перс. شاهنامه آخرش خوش است) трактується у свідомості перськомовного населення у контексті того, що ніколи непотрібно робити поспішних висновків. ПТ «Шагнаме», на відміну від

Корану, є повністю автокультурним, входить до національних енциклопедій та є явищем історії та культури.

Диван Гафіза також постає у ролі ПТ у національній свідомості носіїв перської мови та використовується у перськомовному телевізійному просторі. Частіше за все його використовують коли говорять про ворожіння. Вираз «fālgiri az ketāb-e Hāfez» (перс. فال گیری از کتاب حافظ) означає ворожіння по книжці Гафіза. Під загальним словом «книга» розуміється саме Диван Гафіза. Так само як і ПТ «Шагнаме», досліджуваний ПТ є автокультурним та відноситься до національних енциклопедій.

Ще один вираз, що зустрівся нам у ході добору матеріалу для даного дослідження, – «masnavi-ye haftād man» (перс. مثنوی هفتاد من). Даний вираз означає іронічне висловлювання з приводу якоїсь історії чи випадку, що дуже довго обговорюється народом. Насправді, даний вираз містить назву віршів сучасного перського поета Насера Фаїза, який використав ПТ «Маснавийе Ма'наві» (перс. مثنوی معنوی) перського поета-класика Джалаладіна Румі. Цікавим є зазначити, що слово «маснаві» попри те, що є назвою окремого жанра перської поезії, у свідомості носіїв перської мови у першу чергу асоціюється з твором Джалаладіна Румі.

3.2. Класифікація ПФ сучасного перськомовного телемедійного простору за рівнем прецедентності

Класифікація ПФ за рівнем прецедентності відіграє важливу роль, оскільки мовна свідомість представників певної лінгвокультури містить індивідуальні, соціальні, групові та національно-культурні кліше, які закріплені в мові, поведінкових характеристиках, моральних кодексах і переконаннях індивіда.

У сучасній лінгвістиці більшість науковців пов'язують семантичне наповнення та рівень актуалізації ПФ із рівнем мовної свідомості (індивідуальної, групової, мовної спільноти в цілому або людства загалом). В. Золотарьов стверджує, що виникнення та утворення ПФ відбувається під час переходу цих одиниць із рівня індивіда або мікрогрупи на вищі рівні. Явища на першому і другому рівнях, які стають загальновідомими, фіксуються у свідомості багатьох людей і, залежно від ареалу поширення, можуть набувати загальнонаціонального і загальнолюдського статусу [24, с. 9].

Індивідуальний рівень мовної свідомості характеризує мовця як особистість з власною свідомістю, обсягом пам'яті та словниковим запасом. Другий рівень репрезентує мовну особистість у зв'язку з соціальним середовищем (професійним, сімейним, конфесійним), тобто з ідеями, цінностями та засобами їх осмислення, спільними з іншими представниками цього суспільства. На третьому рівні свідомості мовець є членом певної держави чи культурної спільноти, що проявляється у володінні всіма «культурними надбаннями», притаманними цій державі та її символіці. Останній попередній рівень описує мовну особистість як частину людства, наділену знаннями та ідеями, спільними для всіх [57, с. 148].

Найвлучнішою, на нашу думку, виявилася класифікація В.В. Красних, яка поділяє ПФ на три рівні – соціумно прецедентні, національно прецедентні й універсально прецедентні. У сучасному перськомовному телемедійному просторі здебільшого використовують ПФ, які є національними або універсальними прецедентами. Як свідчить фактичний матеріал, національні та універсальні прецеденти використовуються для того, щоб торкнутися найактуальніших питань для реципієнтів, незалежно від їхнього соціального чи професійного статусу, і спробувати зацікавити якомога більшу кількість людей.

3.2.1. Вислови з універсально ПФ

Вислови з універсально ПФ – це одиниці, що містять у своєму складі феномени, які «відомі будь-якому середньостатистичному homo sapiens й входять в універсальний когнітивний простір» [33, с. 174]. Досить очевидним є те, що абсолютно універсальних феноменів, зрозумілих усім жителям планети, найімовірніше, не існує. Тому в нашому дослідженні було проаналізовано ПФ, які відомі й легко впізнаються представниками лінгвокультур Близького та Середнього Сходу. С. Должикова стверджує, що в сучасному стані глобальної політичної, економічної та культурної інтеграції зростає кількість універсально ПФ, визнання яких стає необхідною умовою для повноцінного засвоєння фонових знань, що сприяють ефективному діалогу культур у процесі міжкультурної комунікації [15, с. 27].

Такі ПФ, які можна вважати «умовно-універсальними», широко використовуються у сучасному перськомовному телемедійному просторі. У першу чергу до умовно-універсальних ПФ у межах висловлювань, які зустрічаються у телемедійному просторі, належать цитати з Корану, оскільки коранічний текст високо поцінується у всьому світі. Таким чином, можна стверджувати, що пророцтва та мудрі висловлювання Корану є унікальними за тривалістю свого функціонування й впливом на всі сфери культури. Вони не втрачають свого прецедентного значення, існують у свідомості мільйонів репрезентантів ісламської культури.

Універсально прецедентними, на нашу думку, є коранічні імена, такі як Аллах, Іса (Ісус), Муса (Мойсей). Найяскравішими прикладами є вислів «Isa be din-e hod, Musa be din-e hod» (перс. عیسیٰ به دین خود، موسیٰ به دین خود) з перекладом «Ісус до своєї релігії, Мойсей до своєї релігії», що використовується у значенні прохання не втручатися не в свої справи, та вислів «dobāre bismi Allāh» (перс. دوباره بسم الله), що перекладається як «знову в ім'я Аллаха» та використовується

щодо людей, які ще не закінчили одну справу, а вже починають іншу. Важливо наголосити на тому, що універсально прецедентними вважаються коранічні імена, які є спільними для сунітів та шиїтів. Ті імена, як є характерними для виживання саме шиїтською спільнотою, слід відносити до національно прецедентних.

Подекуди натрапляємо на прецедентні топоніми, тобто географічні назви місцевостей, які займають важливе місце в історії мусульманства, як-от:

- ✓ «Nāji hāji Makke» (перс. حاجی حاجی مکه): «ходжі» кажуть на людину, яка побувала у місті Мекка з метою здійснення хаджу; даний вислів використовується на позначення людини яка, не йде не попросившись;
- ✓ «na Karbalā na Chavuši» (перс. نه کربلا نه چاووشی) у значенні «ні Карбала, ні шиїтська релігійна пісня»: це прислів'я вживають, коли хочуть пожалітися на те, що довелося зробити, а потім відмовитися від цього;
- ✓ «hormat-e imānzāde bā motavāli ast» (перс. حرمت امام زاده با متوالی است), що буквально означає «повага до Імамзаде є наслідуваною» (Імамзаде – місця, де поховані шиїтські імами) та розуміється так: коли ти поважаєш старших, то й інші будуть тебе поважати.

Таким чином, можна побачити, що в реченнях з умовно-універсальними ПФ використовуються цитати з Корану, географічні назви тощо, які є загально визнаними для представників усіх суспільств мусульманського Сходу, незалежно від їхнього етнічного чи культурного походження.

3.2.2 Вислови з національно ПФ

Висловлювання з національно ПФ – це висловлення, які містять у своєму складі феномени, «відомі будь-якому середньостатистичному представникові тієї чи тієї національно-лінгвокультурної спільноти й входять в національну когнітивну базу» [34, с. 174]. Ці одиниці зберігаються в когнітивній свідомості

конкретних носіїв культури і складаються з образів та ідей, що існують в певній етнічній групі. Вербалізуючи національно ПФ, комунікатори розвивають національно зумовлені асоціації, пов'язані з інваріантними, національно детермінованими та мінімізованими репрезентаціями конкретних культурних явищ. Саме ці константи у визнанні явища з національними прецедентами об'єднують представників однієї мовної спільноти та відрізняють їх від інших мовних спільнот. [37, с. 111].

У сучасному перськомовному телемедійному просторі часто послуговуються відповідними ПФ, що відображають особливості іранської нації, її характер та є виявленням культурного коду нації. Найчисельнішу групу з аналізованого фактичного матеріалу становлять висловлювання, які відображають шиїтський світогляд. Часто у цих висловлюваннях містяться ПШ. Наприклад:

- ✓ ПШ Алі та Муавія у вислові «*namāz-e Alī gā miḫanad va polo-ye Mo'āviye-rā miḫorad*» (перс. *نماز علي را ميخواند و پلوي معاويه را ميخورد*), що перекладається як «читає намаз Алі та їсть плов Муавії» та використовується на позначення людини, яка видає себе за друга, а на справді є заклятим ворогом. Відповідає українському «і нашим, і вашим».
- ✓ ПШ імам Хусейн та Язід у вислові «*ham table Yazid hast va ham alamdār-e Hosein*» (перс. *هم طبال يزید هست و هم علم دار حسين*), що перекладається українською «Є й барабанщик Язіда, й та людина, що несе прапор Хусейна» й використовується у тому самому значенні, що й попереднє висловлювання.

Чимала кількість національно ПФ, репрезентованих в аналізованих висловлюваннях, апелюють до усної народної творчості, зокрема до прислів'їв й приказок. У процесі добору матеріалу ми звернули увагу на такі прислів'я:

(1) «*āb az dast-aš nemi čekad*» (перс. *آب از دستش نمیچکد*);

(2) «*āš naxurde va dahan suxte*» (перс. *آش نخورده و دهن سوخته*);

(3) «āšpaz ke do tā šod, āš yā šur miše yā binamak» (перс. آشپز که دوتا شد، آش یا شور می‌شه یا بی‌نمک).

Перше прислів'я буквально перекладається як «З його руки вода не капає»: так в іранській культурі говорять про когось дуже жадібного. Цікавим є той факт, що у Ірані мешканців певних міст уособлюють з певними якостями. Ось наприклад, жадібність у іранській свідомості асоціюється з жителями міста Ісфаган, а лінивість з жителями Шіразу.

Друге прислів'я українською мовою буде звучати так: «Не з'ївши Аш, вже обпик язика» та вказує на звинувачення у чомусь людини, яка є невинною. І остання приказка вказує на проблеми комунікації при виконанні групових справ і перекладається українською як «Як буде два кухаря, то суп буде пересоленим чи недосоленим».

Заслуговує на увагу вживання висловів, у яких фігурують компоненти, що стосуються певних історичних подій, які мають вагоме значення для розвитку всієї нації чи країни, наприклад: «beheš nagid e'etrāz, esm-aš šode enqelāb» (перс. بهش نگین اعتراض، اسمش شده انقلاب) у перекладі на українську – «Не називайте це протестами, це вже стало революцією». Зрозуміло, що цей вислів стосується нещодавніх подій в Ірані, коли люди вийшли на масові протести проти свавілля влади.

У поодиноких ситуаціях у перськомовному телемедійному просторі використовуються невдалі вислови відомих політичних діячів Ірану задля висміювання їх діяльності чи негідних учинків як керівників держави. Наприклад, прецедентним став вислів одного з президентів Ірану «Un tame ru lulu bord» (перс. اون مومه رو لولو برد), відомий кожному іранцю. Президент, використавши дану алегорію, хотів донести до людей наступне: «Що було, того вже нема». Алегорія проведена автором відсилає аудиторію у глибоке дитинство, адже Люлю – чудовисько, яким лякають іранських дітей, і саме це

чудовисько, за словами автора, забрало той сосок (дослівний переклад: Той сосок забрало Люлю). Цей вислів інколи вживають у тому сенсі, що треба вже подорослішати, оскільки вже як в дитинстві ніколи не буде. У цьому випадку важливо зазначити те, що такі висловлювання частіше за все зустрічаються у перськомовному телемедійному просторі, що функціонує за межами Ірану.

Багато дослідників сходяться на думці, що художня література є важливим джерелом національно ПФ, оскільки вона найкраще репрезентує світогляд країни та характеризується постійним відтворенням і цитуванням в інших текстах і різних видах мистецтва. У дібраному матеріалі можна виділити два афоризми, що належать відомому перському поетові Джалаладіну Румі: «*andiše kardan be in ke če beguim behtar az rašimuni*» (перс. اندیشه کردن به این که چه (بگویم، بهتر است از پشیمانی), що буквально означає українською «думати про те, що сказати, краще, ніж шкодувати (про те, що сказано)» та «*dar reue har gereue āhar xande-i ast*» (перс. در پی هر گریه آخر خنده ای است) з перекладом «за кожним плачем слідує сміх».

Таким чином, на основі проаналізованого фактичного матеріалу можна стверджувати, що національно ПФ з літературного, фольклорного та лексико-фразеологічного пластів відображають мовно не лише предметну картину світу, а й духовність, характер, звичаї та традиції певного етносу. Виражені в таких одиницях, вони сприяють збереженню та передачі культурно значущої інформації далеко за межами національного мовно-культурного простору.

Висновки до 3 розділу

Склад висловлень у сучасному перськомовному телемедійному просторі засвідчує досить активне використання ПФ, що пов'язують із бажанням тих чи тих медіа-мовців актуалізувати в нашій пам'яті певні фонові знання, продемонструвати наступність, неперервність розвитку, виокремити й увиразнити якесь значення або власну думку. Відповідно до структурно-семантичних особливостей зібраних нами ПФ їх було систематизовано за такими параметрами: 1) за формою вербалізації; 2) за рівнем прецедентності. За формою вербалізації ПФ було поділено на прецедентні імена та прецедентні висловлення. Висловлювання, що ґрунтуються на прецедентних іменах, відповідно до їхнього походження диференційовано на ІІ, що мають релігійне коріння (коранічне походження); ІІІ, які відносяться до літературних творів; ІІІ побутового походження та ІІІ, що мають історичне коріння.

Вислови, ґрунтовані на прецедентних висловленнях, характеризуються значною проникливістю структури, що дає змогу створювати нові зразки, удаючись до трансформації, видозміни традиційних усталених конструкцій. У сучасному перськомовному телемедійному просторі функціонують одиниці, у яких ПФ пов'язують чи то з модифікованими лексичними елементами, чи то з модифікованою структурою. Рівень прецедентності визначає знання прецедентної одиниці індивідумом, соціумом чи всіма представниками людської спільноти. Відповідно науковці виділяють національно прецедентні, соціумно прецедентні та універсально ПФ.

Як свідчить аналізований фактичний матеріал, у перськомовному телемедійному просторі здебільшого послуговуються національно й універсально прецедентними одиницями. Це зумовлено тим, що висловлення

засвідчують апеляцію як до світових надбань культури, так і до власне національних пам'яток літератури, історії, фольклору й мистецтва загалом.

Вислови з універсально ПФ апелюють до авторитетних джерел античності, Корану як священної книги всього людства задля надання результатам своєї мовотворчості більшої цінності, значущості й інтелектуалізації. Національно ПФ у складі висловлювань дають змогу зберігати й транслювати національний досвід народу, його культурний код, і несуть інформацію про власне іранські цінності, особливості культури, що формувалися впродовж віків на нашій етнічній території й зрозумілі будь-якому свідомому іранцю.

ВИСНОВКИ

У сучасному перськомовному телемедійному просторі висловлення, що містять у собі компонент прецедентності, становлять велику й специфічну в семантичному плані частину загального мовного простору. Їх творцями були і письменники, і філософи, і політичні діячі. Завдяки своїй стислості, змістовій та формальній завершеності, оригінальності, актуальності, а часом парадоксальності цей жанр привертає увагу як лінгвістів, так і звичайних читачів, а тому його цілком справедливо називають універсальним.

Досить часто створення нових висловлень передбачає врахування культурно-історичного досвіду народу загалом і тієї чи тієї лінгвоспільноти зокрема. У такому разі цілком доречним є апелювання до ПФ, які є актуальними в когнітивному плані, добре відомими більшості членам певного соціуму. Зважаючи на побутування в мовознавчих колах різноаспектних підходів стосовно називання і, відповідно, тлумачення зазначених одиниць, приєднуємось до позиції тих дослідників, які стверджують, що термін «ПФ» є найбільш уживаним та найдоречнішим у сучасній мовознавчій царині. Саме ці висловлення виокремлюють серед інших словесних текстів як один із найпотужніших засобів впливу на формування мовної особистості та її включення у лінвокультурну спільноту.

У першому розділі даної роботи нами було визначено диференційні ознаки поняття ПФ, окреслено теоретичні засади дослідження та принципи їх класифікації в лінгвістичній науці. Попри різнобій у витлумаченнях ПФ, більшість мовознавців виокремлює такі їх загальні особливості: 1) зразковість та унікальність; 2) повторюваність або постійне використання представниками певної лінвокультурної спільноти; 3) пов'язаність із культурою; 4) загальновідомість й легку упізнаваність без додаткових коментарів; 5) вони акумулюють інформацію й несуть певне знання у стислій формі. Прецедентні

одиниці виступають маркером належності мовця до певної соціально-лінгвокультурної групи, нації, епохи, а також є показником високої мовної і загальної культури особистості, оскільки апелюють до фонових знань або досвіду людини.

Семе цей розділ став першом етапом даної роботи та за допомогою нього було сформоване чітке розуміння, який саме матеріал слід добирати, тому було розглянуто поняття ПФ та їхня класифікація.

Другий етап даної роботи становив дослідження понять в перськомовному науковому просторі, які відповідають розглядуваному нами поняттю ПФ. У другому розділі нами було описано декілька термінозначень, які корелюють з поняттям ПФ, а саме “kenāye” (перс. كناية), “estelāh” (перс. اصطلاح), “este’āre” (перс. استعاره), “talmih” (перс. تلميح) та “zarb ol masal” (перс. ضرب المثل). У ході даної роботи ми не змогли точно визначити, яке саме термінозначення є найближчим до поняття ПФ. Всі поняття, що були розглянуті у даній роботі, певною мірою близькі поняттю ПФ, оскільки мають спільні характеристики. Проте, варто зазначити те, що дані термінозначення, окрім “zarb ol masal”, у перській мові сприймаються як художні засоби.

Під час нашого дослідження було встановлено, що більшість висловів, що містять у собі ПФ та використовуються у перськомовному телемедійному просторі, відповідають розглянутим поняттям у такому співвідношенні: “kenāye” (16%), “zarb ol masal” (27%), “talmih” (3%) та “este’āre” (9%). Серед висловів, що містять ПФ, було виділено афоризми (soxan – 21%) та релігійні висловлювання (estelāh-e mazhabī – 12%). Окрім того, було відокремлено групу висловів, що не відносяться до жодної з розглянутих категорій (estelāh – 12%). Також, у нашому дослідженні було з’ясовано особливості реалізації прецедентності у сучасному перськомовному телемедійному просторі та

проаналізовано особливості функціонування ПФ у межах висловів, що базуються на них.

Наступним кроком виконання даної роботи став добір та класифікація 86 висловів, ґрунтованих на ПФ, що використовуються у сучасному перськомовному телемедійному просторі, за формою вербалізації та за рівнем прецедентності. Різномбій у кваліфікації прецедентних висловлень загалом і відповідних категорій зокрема спричинив і проблему їх класифікації. Науковці пропонують типологізувати ПФ за такими критеріями, як рівень прецедентності, форма вербалізації, сфера-джерело походження, наявність елементів трансформації тощо. У зв'язку з неоднозначними поглядами лінгвістів щодо диференціації прецедентних одиниць, а також з огляду на специфіку смислового та структурного наповнення ПФ, репрезентованих у перськомовному телемедійному просторі, вважаємо, що зазначені явища можна класифікувати за формою вербалізації та за рівнем прецедентності.

У ході виконання роботи, у третьому розділі, розглянуто основні способи продукування висловів у сучасному перськомовному телемедійному просторі крізь призму теорії прецедентності, а також, проаналізовано структурно-семантичні та функційно-стилістичні особливості виразів, ґрунтованих на прецедентних феноменах. У даній роботі було з'ясовано специфіку актуалізації прецедентних імен і висловлень у сучасному перськомовному телемедійному просторі, розглянуто особливості лексичної та структурної модифікацій у межах висловів.

За формою вербалізації у межах перськомовного телемедійного простору актуалізуються чотири основні різновиди ПФ, як-от: 1) прецедентні імена (53%); 2) прецедентні висловлення (28%); 3) прецедентні ситуації (10%); 4) прецедентні тексти (9%). Вислови, ґрунтовані на ПІ, найчастіше містять коранічні (Аллах, Бог, Імам Хусейн, Імам Алі, Ісус, Мойсей та імена халіфів),

літературні (Рустам, Лейла, Меджнун, Сіявуш) та історичні імена (імена шахів та шейхів). Вислови з ПІ представлені досить яскраво у телемедійному просторі.

Значну кількість висловів становлять такі, що містять прецедентні висловлення. Ці конструкції включають ПФ на зразок прислів'їв, приказок, крилатих висловів. Побудова нових конструкцій за зразком тієї чи тієї узуальної одиниці не завжди є доцільною й виправданою, оскільки кінцевий індивідуально-авторський продукт має забезпечувати успішну реалізацію мети – викликати інтерес в адресата, зацікавити його, маніпулювати його свідомістю через згадування тих феноменів, які виступають своєрідними «культурними скрепами».

Досить часто у перськомовному телемедійному просторі можна зустріти висловлювання, які містять у собі прецедентний текст, зазвичай це такі твори, як Коран або «Шагنامه». Вислови з прецедентними ситуаціями також є досить популярними у використанні. На нашу думку, це пов'язано із значною кількістю релігійно та історично важливих подій у житті перськомовного населення.

За рівнями прецедентності, тобто за ступенем впізнавання ПФ окремим індивідумом, соціумом чи всіма представниками лінгвоспільноти, дослідники виокремлюють національно прецедентні, соціумно прецедентні та універсально ПФ. Аналіз структурно-семантичних особливостей сучасних висловів дав змогу узагальнити: у складі висловлень найчастіше натрапляємо на національно та універсально (або умовно-універсальні) ПФ, оскільки у своїх висловах автори апелюють до творів світової культури та до національних зразків літератури, історії, мистецтва. Серед висловлювань з умовно-універсальними ПФ найяскравіше представлені одиниці, які відсилають до загальновідомих ісламських імен. Висловлювання з національно ПФ актуалізують основні

концепти національної мовної картини світу, фразеологічні сполучення власне перського походження, зразки усної народної творчості, зокрема прислів'я і приказки, та прецедентні імена або цитати з творів перської літератури. Такі національно марковані вислови відображають ментальність, духовний світ, звичаї та традиції іранського народу. Різні зразки ПФ функціонують у межах висловів переважно задля переконання, пом'якшення змісту висловлення та зняття емоційної напруги.

Проаналізований фактичний матеріал засвідчує те, що вислови, які ґрунтуються на прецедентних феноменах, виступають аксіологічними маркерами та допомагають переформатувати картину світу адресата, зацікавити його, змусити замислитися над чимось або викликати гумористичний ефект. Оригінальна форма й посилення експресивного забарвлення досягається зазвичай завдяки таким художнім засобам, як метафора, метонімія, алегорія, алюзія.

Отже, результати дослідження ПФ у сучасному перськомовному телемедійному просторі уможлиблюють таке узагальнення: прецедентні одиниці у традиційному чи модифікованому вигляді дедалі більше входять до складу висловів, що використовуються у телемедіа та, звичайно, у повсякденному житті. Вони посилюють їх інформативність, образність, виявляючи креативність авторів та рівень фонових знань адресата.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемьева П.С. Прецедентные феномены как выразительное средство : диалог культур в художественном тексте : дис. канд. филол. наук : 10.02.19. Саратов, 2016. 163 с.
2. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
3. Берестова А.А. Релігійна прецедентність у мові української прози кінця ХХ – початку ХХІ століття: дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2016. 212 с.
4. Богданова І.В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ ст. : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2016. 22 с
5. Бурвикова Н.Д., Костомаров В.Г. Воспроизводимые сочетания слов как лингвокогнитивная и терминологическая проблема. *Филологические науки*. 2006. № 2. С. 45—53
6. Великорода Ю.М. Становлення прецедентних імен та еволюція їх значення в американському медіа дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Філологічна серія*. 2016. Вип. 61, 2016. С. 231–233
7. Ворожцова О.А. Лингвистическое исследование прецедентных феноменов в дискурсе российских и американских президентских выборов 2004 года : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Екатеринбург, 2007. 215 с.
8. Галинська О.М. Фразеологізми як знаки культурної інформації. Проблеми зіставної семантики. 2011. Вип. 10(2). С. 72-77.
9. Голева Г.С. Фразеология современного персидского языка. Москва: Муравей, 2006. 224 с.

10. Голубовська І.О. Етнічні особливості української національно-мовної картини світу. *Studia Linguistica*. К.: ВПЦ "Київський університет", 2010. Вип. 4. С. 400–412.
11. Гудков Д.Б. Прецедентное имя и теория прецедентности : монографія. Москва : Изд-во МГУ, 1999. 152 с.
12. Гудков Д.Б. Прецедентные феномены в языковом сознании и межкультурной коммуникации: дис... доктора филол. наук: 10.02.19. Москва, 1999. 400 с.,
13. Гулідова І.С. Структурно-семантичні особливості афоризмів американських поетичних текстів ХХ ст. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. Луганськ, 2013. № 14 (273). С. 133–139.,
14. Денисова Г.В. В мире интертекста : язык, память, перевод. Москва: Азбуковник, 2003. 298 с.,
15. Должикова С.Н. Прецедентные феномены в английском языке. *Научно-практический журнал Краснодарского филиала Российского государственного торгово-экономического университета. Сфера услуг: инновации и качество*. 2011. Вып. 2. С. 18–27,
16. Зав'ялова О.А. Мовленнєві жанри у практичному мовленні: жанрова форма "закон". *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2010. Вип. 17. С. 145-157
17. Загнітко А.П. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
18. Залевская А.А. Текст и его понимание. Тверь : ТвГУ, 2001. 177 с.
19. Захаренко И.В. К вопросу о каноне и эталоне в сфере прецедентных феноменов. *Язык, сознание, коммуникация. Филология*. Москва, 1997. Вып. 1. С. 104–113.

20. Захаренко И.В. О целесообразности использования термина прецедентное высказывание. *Язык, сознание, коммуникация* : сб. статей. Москва : Диалог-МГУ, 2000. Вып. 12. 148 с.

21. Захаренко И.В., Красных В.В., Гудков Д.Б., Багаева Д.В. Прецедентное имя и прецедентное высказывание как символы прецедентных феноменов. *Лингвостилистические и лингводидактические проблемы коммуникации*. Под ред. А.И. Изотова, В. В. Красных. Москва, 1996. 246 с.

22. Захарова М.А. Семантика и функционирование аллюзивных имен собственных (на материале англоязычных художественных и публицистических текстов): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Самара, 2004. 192 с.

23. Земская Е.А. Цитация и виды ее трансформации в заголовках современных газет. *Поэтика. Стилистика. Язык и культура*. Москва, 1996. С. 157–168.

24. Золотарев В.М. Лингвопрагматические особенности прецедентных феноменов в современном молодежном дискурсе (на материале английского и русского языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Саратов, 2017. 21 с.,

25. Кальченко Т.Ю. Функціонально-семантичні особливості прецедентних феноменів у поетичних текстах І. Римарука і В. Герасим'юка : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харківський національний ун-т імені Василя Каразіна. Харків, 2014. 217 с.

26. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Изд-во ЛКИ, 2010. 264 с

27. Колоїз Ж.В. Мовна гра як вияв креативності в сучасній афористиці. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2016. Вип.15 С. 163–185.

28. Кононенко В.І. Мова у контексті культури. Монографія. Київ-Івано-Франківськ, 2008. 390 с.
29. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов: монографія. Москва : ЧеРо, 2003. 349 с.
30. Корогли Х. Персидско-русский словарь пословиц и поговорок. Тегеран, Готенберг, 1993.
31. Костомаров Н.И. Об историческом значении русской народной поэзии. Слов'янська міфологія. Київ, 1994.
32. Красных В.В. «Свой» среди «чужих» : миф или реальность? Москва: Диалог, 1998. 352 с
33. Красных В.В. Система прецедентных феноменов в контексте современных исследований. *Язык, сознание, коммуникация*. Москва: Диалог–МГУ, 1997. № 2. С. 5–12.
34. Красных В.В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология. Москва: ИТГДК «Гнозис», 2002. 284 с.
35. Крутько Т.В. Прецедентні феномени у рекламному дискурсі (на матеріалі банерної реклами). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Філологічні науки. Мовознавство*. 2012. № 6. С. 104-107.
36. Кузьменко Д.Ф. Сучасні підходи до тлумачення поняття “інтертекстуальності”. Літературознавчі студії. Вип. 21, ч. 1. К. : ВПЦ “Київський університет”, 2008. С. 347–351.
37. Латышева В.Л. Национальные прецедентные феномены как элементы ассоциативного тезауруса русского и французских языков (по данным экспериментального исследования). *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2010. С. 110–118.

38. Левчин І. Специфіка художніх образів в поезії Ахавана Салеса. *Літературознавчі студії*. 2013. Вип. 40(1). С. 390-396.
39. Лесик І.В. Роль прецедентних феноменів у породженні й сприйнятті іронії. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2011. № 3. Ч. 1. С. 108–112.
40. Мазепова О.В. Внутрішній світ людини у перському лінгвоментальному просторі: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 440 с.
41. Мазепова О.В. Метафора та метонімія як засоби концептуалізації емоцій в перській мові (на прикладі концепту СТРАХ). *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2014. Вип. 50, Ч.2. С. 3–14.
42. Мазепова О.В. Мовленнєві акти «пропозиції» та «відмови» у складі комунікативної поведінки носіїв перської мови. *Східні мови та літератури*. 2022. №1 (28). С. 17–24.
43. Мазепова О.В. Прецедентні феномени у структурі перської мовної свідомості. *Polyphonia Orientis : мова, література, релігія, історія. До ювілею В.С. Рибалкіна*. Київ: ІС НАНУ, 2013. С. 142–162
44. Мазепова О.В. Універсальне та етноспецифічне у структурі мислення та мовної свідомості людини. *Мова і культура*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2014. Вип.17. Том IV (172). С. 37–44.
45. Мазепова О.В. Функціонування прецедентних імен у перському лінгвоментальному просторі. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2013. Вип. 43, Ч. 3. С. 24–37.
46. Манакін В.М. Міжкультурна комунікація: навчальний посібник. Київ: ВЦ "Академія", 2012. 288 с.
47. Мартін Гайдеггер. Дорогою до мови. Переклад з нім. Володимир Кам'янець. Львів: Літопис, 2007. 232 с.

48. Мехди Насири. Семантические особенности русских и персидских фразеологизмов с компонентом-соматизмом рука. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика.* 2014. № 1. С. 90-98.

49. Назарова Р.З. К вопросу о юридической функции прецедентных феноменов в художественном дискурсе. *Лингвистика. Филология. Журналистика.* 2017. Т. 17. Вып. 1. С. 29–32

50. Найдюк О. В. Семантичні та функціональні особливості прецедентних феноменів у німецькомовному дискурсі : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2009. 24 с.

51. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации : монография. Екатеринбург, 2007. 207 с

52. Онлайн словник перських приказок Абадіс: Електронний ресурс <https://abadis.ir/proverb/>

53. Охріменко М.А. Принципи класифікації фразеологічних одиниць фразеосемантичного поля "емоції людини" (на матеріалі сучасних перської і української мов). *Проблеми зіставної семантики.* 2011. Вип. 10(2). С. 95-100.

54. Переломова О.С. Інтертекстуальність як системотвірна текстоводискурсивна категорія. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії* : зб. наук. праць. Вип. 34. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2008. С. 94–102.

55. Підкамінна Л.В. Прецедентний текст як семантико-структурний компонент сучасної української поезії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Філологічні науки (мовознавство).* 2012. Вип. 4. С. 157–162.

56. Потебня А. А. Мысль и язык. Киев: СИНТО, 1993. 192 с.

57. Прохоров Ю. Е. Действительность. Текст. Дискурс : учеб. пособие. М. : Флинта; Наука, 2006. 224 с.
58. Прохоров Ю. Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев. 5-е изд., стереотип. Москва : Изд-во ЛКИ, 2008. 224 с.,
59. Ребрій О.В., Тащенко Г.В. Прецедентні імена як проблема художнього перекладу. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2016, Вип. 81. С. 273-280.
60. Решетняк О.О. Парадигма біблійних символів з онімним компонентом в українській лінгвокультурі: дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Слов'янськ, 2015. 258 с.
61. Рубинчик Ю. А. Персидско-русский словарь. В 2 томах. Москва: Издательство Русский Язык, 1985.
62. С. Г. Мехтиханлы, С. Х. Захраи. О пословицах и поговорках персидського языка. Тегеранский государственный университет, г. Тегеран, Иран, С. 40-45.
63. Сахарук І.В. Прецедентні одиниці як засіб реалізації сугестії в українському медійному дискурсі. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії*. 2015. Вип. 13. С. 337–345.
64. Сахарук І.В. Сфери-джерела прецедентності в текстах українських друкованих ЗМІ. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2012. № 25. С. 162–167.
65. Сахарук І.В. Типологія прецедентних феноменів у сучасному українському дискурсі. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк, 2011. Вип. 23. С. 197–203.
66. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації: підручник. Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.

67. Селіванова О.О. Прецедентна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови). Лінгвістична палітра. Філологічні студії за заг. ред. Л. А. Лисиченко. Харків, 2009. С. 129–139.
68. Словник української мови в 11 т. АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова). Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 1. ред. тому: П. Й. Горещкий [та ін.]. 1970. XXVII, 799 с.
69. Слышкин Г.Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе : монография. Москва : Academia, 2000. 139 с.
70. Стельмах М. Концепт "сила" в іранському й українському епосах (на матеріалі "Шагنامه" Фердоусі і "Слова о полку Ігоревім"). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2014. Вип. 61. С. 104-111.
71. Супрун А.Е. Текстовые реминисценции как языковое явление. Вопросы языкознания. Москва, 1995. № 6. С. 17–29.
72. Сюта Г.М. Паронімічна атракція в ідіостильовій системі Емми Андієвської. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*: зб. наук. праць. Київ, 2009. Вип. 1. Кн. 1. С. 67–72.
73. Тимчук О.Т. Функціональний аспект прецедентних текстів. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3. С. 251-254.
74. Филиппова С.Г. Интертекстуальность как средство объективизации картины мира автора : автореф. дис.. на осик. учен. степени канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Санкт-Петербург, 2008. 20 с
75. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса : проблемы речевого воздействия. Москва : Флинта. Наука, 2006. 136 с
76. Чорновол-Ткаченко Р.С. Прецедентний текст як основа лінгвостилістичної реалізації категорії інтертекстуальності (на матеріалі казок

Льюїса Керрола) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2007. 19 с.

77. Чуланова Г.В., Заїка І.Ю. Прецедентні імена як засіб атрактивності в англomовному рекламному дискурсі. *Філософія и филология. Языковедение и иностранные языки в современном мире*. Суми, 2015. 37 с.

78. Шарманова Н. М. Українська афористика : структурно-семантичний та функціональний аспекти : дис ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кривий Ріг, 2005. 217 с.

79. Швець А.І. Когнітивно-семантичний статус онімів у сучасній лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 2 (35). С. 183–191.

80. Dekhoda A.A. Loghatname Dekhoda (Farhang-i Mutevasset). Vol. 2. 2007. [In Persian].

81. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig : Bibliographisches Institut, 1982. 250 s.

82. Moein M. Farhang-e Farsi (Moein Persian dictionary). Tehran: Amir kabir. 1993. [In Persian].

83. Sharifian F. Cultural Linguistics. Cultural conceptualisations and language. Amsterdam / Philadelphia: Benjamin Publishing Company, 2017. 171 p.

84. ایبرمز، ام. اچ. فرهنگ توصیفی اصطلاحات ادبی، مترجم سعید سبزیان مرادآبادی، تهران: راهنما، ۱۳۸۴.

85. توکلی، حمیدرضا. حافظ و آشنایی‌زدایی در قلمرو تلمیح // مطالعات زبانی و بلاغی، ۱۳۹۸، دوره ۶، شماره ۷، ص. ۲۶-۷.

86. حیدری، حسن؛ صباغی، علی. تلمیح، از سرقت ادبی تا صنعت ادبی: بررسی تلمیح در منابع بلاغی // فنون ادبی، ۱۳۹۶، دوره ۹، شماره ۳، ص. ۱-۱۲.

87. دهخدا، علی‌اکبر. امثال و حکم (دهخدا). 4 ج. تهران - ایران: امیر کبیر، 1383

88. دانشگاه شیراز، ۱۳۵۹. رجایی، محمد خلیل. معالم البلاغه. شیراز: نشر
89. سید سراج حمیدی. تلمیح چیست؟ ادبیات فارسی به زبان ساده + مثال. مجله فرادرس. منبع الکترونیکی: <https://b.fdrs.ir/2a2>
90. سعید طاهری، قدرت اله طاهری تقسیم‌بندی نوین «کنایه» در محور زبانی. دانشگاه شهید بهشتی، شهر تهران. کهن‌نامه ادب پارسی، 11(1)، سال 1399، 151-169
91. علی رزاقی شانی. بررسی ساختار کنایه از دیدگاه زبان شناسی فسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی (دهخدا). دوره 2 زمستان 1389 شماره 6 صفحات: ۱۲۳ – ۱۴۳
92. محمد راسخ مهند، مونا شمس الدینی. بررسی اصطلاحات زبان فارسی از دیدگاه زیانشناسی شناختی. پایان نامه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه کردستان - دانشکده ادبیات و علوم انسانی. تعداد صفحات ۱۵. صفحه ی اول 1390
93. مهند راسخ محمد. مقدمه ای بر زبان شناسی شناختی: نظریه ها و مفاهیم. تهران، گلفهم، ارسال. زبان شناسی شناختی و استعاره، علوم شناختی جدید: سال چهارم، شماره 3. 1390، 156 ص

ДОДАТКИ

Додаток 1. Вислови, що містять III

	Український переклад	Транскрипція	فارسی
1.	Викопати Бістун не така вже і складна робота для Фархада , кого посягне солодка пристрать (дослівно: «Пристрась Шірін »), той і стане копати гори	Bisotun kandan-e Farhād na kār-e ast šegeft, šur-e Širin be sar ke fetad kuhkan ast	بیستون کندن فرهاد نه کاری است شگفت شور شیرین به سر هر که فتد کوهکن است
2.	Шах пробачить, а Шейх Алі Хан – ні	Šāh mi baxšad, šeyx Ali xān nemi baxšad	شاه می بخشد شیخ علی خان نمی بخشد
3.	Кохання Лейлі та Меджнуна	ešk-e Leili va Majnun	عشق لیلی و مجنون
4.	Як Лейлі та Меджнун	Mesl-e Leili va Majnun	مثل لیلی و مجنون
5.	О, Аллах	yā Allah	یا الله
6.	Ахмад не буде моїм другом, Аллах зробить мою роботу	Ahmad nabāše yār-e man, Allah besāze kār-e man	احمد نباشه یار من، الله بسازه کار من
7.	О, Боже	yā Xodā	خدا یا
8.	Хай Бог почує з твоїх вуст	Xodā az dahan-at bešnave	خدا از دهننت بشنوه
9.	З тебе дія, з Бога благословіння	az to harekat, az Xodā barekat	از تو حرکت، از خدا برکت
10.	Єдиний Бог , єдина жінка	Xodā yek-i, zan yek-i	خدا یکی زن یکی
11.	Злізати з віслюка	az xar-e Šeytān piyāde	از خر شیطان پیاده شدن

	Шайтана	šodan	
12.	О, Алі	yā Ali	یا علی
13.	О, Абульфазль	yā Abolfazl	یا ابوالفضل
14.	Після смерті Сугроба	pas az magr-e Sohrāb	پس از مرگ سهراب
15.	Кров Сіявуша	xun-e Siyāvoš	خون سیاوش
16.	Пройти через сім подвигів Рустама	az haft xān-e Rostam gozašte	از هفت خان رستم گذشته
17.	Тільки зараз питає « Лейлі чоловік чи жінка?»	tāze mi-porsad Leili mard bud yā zan?	تازه می پرسد لیلی مرد بود یا زن؟
18.	Якщо не будеш дивитися як Меджнун , ніколи не побачиш доброту Лейлі	Agar bar dide-ye Majnon našini; Be qeir az xubi-ye Leili nabini	اگر بر دیده مجنون نشینی/ به غیر از خوبی لیلی نبینی
19.	За часів Шаха	zamān-e šāh	زمان شاه
20.	Будинок ледарства Шаха Аббосі	Tambal xāne-ye šāh Abāsi	تندب خانه شاه عباسی
21.	Таароф (вдавані запрошення) Шаха Абдул Азімі	ta'ārof-e šah-e Abdul 'Azimi	تعارف شاه عبدالعظیمی
22.	Його голова пахне Гурме-сабзі	kale-aš bu-ye qurme sabzi mi dahad	کله اش بوی قورمه سبزی می دهد
23.	Використовується на позначення слів певної людини, які є безпідставними і не викликають великої	harf-e kašk-i	حرف کشکی

	довіри.		
25.	Я тобі такий Аш зварю, з товстим шаром масла	āš-i barāy-at bepazam ke yek vajab rouqan ru-yaš bāšad	آشی برایت بپزم که یک وجب روغن رویش باشد
26.	Розмішувати поминальну халву	Halvā-ye 'azā rā ham zadan	حلوی عزا را هم زدن
27.	Пральний порошок	Tide	تاید
28.	Бритва для гоління	gillette	ژیلт
29.	Чай у пакетиках	Nepton	نپتان
30.	Їси аш (різновид супу) Язіда та скорбиш по Імамну Хусейну	āš Yazid rā mi xuri va barāye emām-e Hosein sine mi zani	аш یزید را می خوری و برای امام حسین سینه می زنی
31.	Як мати Вахаба	mesl-e mādar Vahab	مثل مادر وهب
32.	Ісус до своєї релігії, Мойсей до своєї релігії	Isa be din-e hod, Musa be din-e hod	عیسی به دین خود، موسی به دین خود
33.	Знову в ім'я Аллаха	dobāre bismi Allāh	دوباره بسم الله
34.	Використовується на позначення людини яка не йде не попрощавшись, «ходжі» кажуть на людину яка бувала у місті Мекка	Hāji hāji Makke	حاجی حاجی مکه
35.	Ні Карбала , ні шиїтська релігійна пісня	na Karbalā na Chavuši	نه کربلا نه چاووشی
36.	Повага до Імамзаде є наслідуваною» (Імамзаде – місця, де	Hormat-e imām zāde bā motavāli ast	حرمт امام زاده با متوالی است

	поховані Імами)		
37.	Читає намаз Алі та їсть плов Муавії	namāz-e Ali rā mi xunad va polo-ye Mo'aviye rā mi xurad	نماز علی را میخواند و پلوی معاویه را میخورد
38.	Є й барабанщик Язіда , й та людина, що несе алам Хусейна	ham table Yazid hast va ham alamdār-e Hosein	هم طبال یزید هست و هم علم دار حسین
39.	Не з'ївши Аш , вже обпik язика	āš naxurde va dahan suخته	آش نخورده و دهن سوخته
40.	Люлю забрав той сосок	Un mame ru lulu bord	اون ممه رو لولو برد

Додаток 2. Вислови, що містять ПВ

1.	Хто впав у колодязь розлуки, Знаходить дорогу за допомогою мотузки	dar čāh-e farāq har ke oftāde ast, rah yābad va hamrah-e rasan gardad	در چاه فراق هر که افتاده است ره یابد و همراه رسن گردد
2.	Жінка, життя, свобода	zan, zendegi, āzādi	زن زندگی آزادی
3.	Чому люди тільки говорять, а не діють	čerā soxan-i mi guyid ke be ān 'amal nemi konid	چرا سخنی میگویید که به ان عمل نمیکنید
4.	Їсти сіль та розбивати сільничку	namak xurdan va namakdān šekastan	نمک خوردن و نمکدان شکستن
5.	Добра думка, добре слово та добра дія	pandār-e nik, goftār-e nik, kardār-e nik	پندار نیک, گفتار نیک, کردار نیک
6.	Одна рука немає звука	Yek dast sedā nadārad	یک دست صدا ندارد
7.	Кожне слово та кожна настанова має своє місце	Har sohan jā-yi va har nokte makān-i dārad	هر سخن جایی و هر نکته مکانی دارد
8.	Нічого в цьому світі не	Hič čiz dar dunyā etefāqi	هیچ چیز در دنیا اتفاقی

	випадкове	nist	نیست
9.	Тільки смерть говорить правду	Tanhā marg ast ke doruq nemi guyad	تنها مرگ است که دروغ نمی گوید
10.	Ви повинні компенсувати свій дефіцит населення. Хвала Алахові, в цьому плані старше покоління набагато краще за вас діяли	Šoma bāyad kasri jami'at-e xod rā jubrān konid. Mašallāh qadimi hā xeyli behtar az šomā dar in bare kār mikrdand	شما باید کسری جمعیت خود را جبران کنید. ماشالله قدیمی ها خیلی بهتر از شما در این باره کار می کردند
11.	Відколи я вирішив нічого не бачити, я побачив багато чого	az vaqti ke tasmim gereftam nabinam xeyli čiz hā ru didam	گرفتم نبینم خیلی چیزها رو دیدم
12.	Гіркий кінець крацій, ніж безкінечна гіркота	Ye pāyān-e talx behtar az ye talhi-ye bi pāyāne	یه پایان تلخ بهتر از یه تلخی بی پایانه
13.	Давай поклянемося, що більше ніколи не будемо клястися	Biyā qasam boxurim ke digest qasam naxurim	بیا قسم بخوریم که دیگه قسم نخوریم
14.	Ти взагалі розумієш скільки це сто тисяч в місяць?	Aslan to miduni sad hezār tā mohi	اصلاً تو می دونی صد هزار تا ماهی چندتا میشه؟
15.	З його руки вода не капає	āb az dast-aš nemi čekad	آب از دستش نمی چکد
16.	Не з'ївши Аш, вже обпik язика	āš naxurde va dahan suxte	آش نخورده و دهن سوخته
17.	Як буде два кухаря, то суп буде пересоленим чи	āšpaz ke do tā šod, āš yā šur miše yā binamak	آشپز که دوتا شد، آش یا شور می شه یا بی نمک

	недосоленим		
18.	Не називайте це протестами, це вже стало революцією	beheš nagid e'etrāz, esm-aš šode enqelāb	بهش نگین اعتراض، اسمش شده انقلاب
19.	Люлю (чудовисько, яким лякають іранських дітей) забрав той сосок	Un mame ru lulu bord	اون ممه رو لولو برد
20.	Думати про те, що сказати, краще, ніж шкодувати (за тим, що сказано)	andiše kardan be in ke če beguim behtar az pašenumi	اندیشه کردن به این که چه بگویم، بهتر است از پشیمانی
21.	За кожним плачем слідує сміх	dar peye har gerye āxar xande-i ast	در پی هر گریه آخر خنده ای است

Додаток 3. Вислови, що містяться ПС

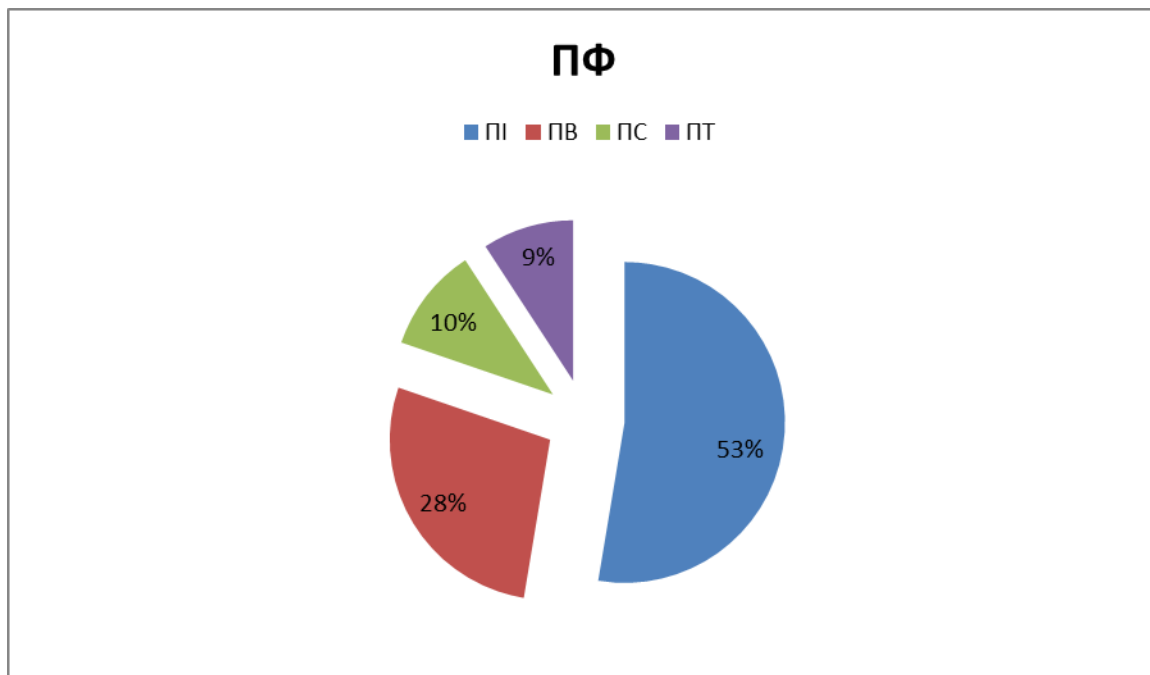
1.	Його віслюк пройшов повз міст	xar-aš az pol gozašt	خرس از پل گذشت
2.	Революція додала самоповаги нашій нації і країні	Enqelāb be mellat va kešvar-e mā 'ezat-e nafs dād	انقلاب به ملت و کشور ما عزت نفس داد
3.	Одним із найбільших досягнень Ісламської революції було те, що вона вкоротила руку Америки	az bozorg tarin kār-hā-ye enqlāb eslami in bud ke dast Āmricā rā kutāh kard	از بزرگترین کارهای انقلاب اسلامی این بود که دست امریکا را کوتاه کرد
4.	Так, революція це страшно, але цього разу	Āre enqelāb tars dāre, āre in dafe' farq dāre!	آره انقلاب ترس داره؛ آره! این دفعه فرق داره

	все по-іншому!		
5.	Хтось досягнув свого Машруте	be mašrute-aš reside	به مشروطه اش رسید
6.	Восьмирічна війна нас зробила сильнішими	jang-e hašt sāle mā-rā qavi tar kard	جنگ هشت ساله، ما را (قوی تر کرد
7.	Їси аш (різновид супу) Язіда та скорбиш по Імамну Хусейну?	āš Yazid rā mi xuri va barāye emām-e Hosein sine mi zani	اش یزید را میخوری و برای امام حسین سینه میزنی؟
8.	Як мати Вахаба	mesl-e mādar Vahab	مثل مادر وهب

Додаток 4. Вислови, що містять ПТ

1.	заради Корану	to rā qorān	تو را قرآن
2.	клянусь Кораном своєї мами	qasam be qorān-e māmān- am	قسم به قرآن مامانم
3.	Клянусь священним Кораном	be qorān-e majid qasam	به قرآن مجید قسم
4.	Клястись Кораном – руйнувати дім	qasam xurdan be qorān xāne xarāb mikonad	قسم خوردن به قرآن خانه خراب می کند
5.	Щасливий кінець Шагнаме	Šāhnāme āxar-aš xuš ast	شاهنامه آخرش خوش است
6.	ворожіння по книжці Гафіза	fāl giri az ketāb-e Hāfez	فال گیری از کتاب حافظ
7.	Мое 70-те Маснаві	masnavi-ye haftād-e man	مثنوی هفتاد من

Додаток 5. Розподіл за видами ПФ

Додаток 6. ПІ у висловах за походженням

**Додаток 7. Перські термінозначення у співвідношенні з висловами,
що місясть ПФ**

